

CAMPINIA

driemaandelijke uitgave van het
Streekarchief
Regio Eindhoven Kempenland

24e jaargang, nr. 94

juli 1994

Redactie-adres: Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland
Rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot

Redactie en H. Mijland en J. Suijkerbuijk
informatie: telefoon 04997 - 75245

Abonnementen, losse nummers:

In 1994 bedraagt de abonnementsprijs f 22, — per jaar, inclusief verzendkosten en administratie.

Deze kosten zijn te voldoen, ná ontvangst van de acceptgiro, op postbanknummer 47.16.46 ten name van Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers van de lopende jaargang bedraagt f 5,50.

Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn bij de redactie te bestellen tegen een daarvoor geldende vergoeding.

Indien opzegging van het abonnement niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van de lopende jaargang, wordt het abonnement automatisch verlengd.

Copyright: Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland
Overname van artikelen of gedeelten daaruit dient U schriftelijk aan te vragen bij de redactie.

Lay-out en drukwerk:

Maras Drukkerij, Oostelbeers.

ISSN 0166-6959

Omslag: gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

INHOUD

		blz.
	Woord vooraf	100
I.	Leven en werk van Petrus Vladeraccus; pastoor van Oirschot 1604 - 1618 door Dr. Michiel Verweij	101
II.	Een Schotse schoolmeester in Best door J. Lijten	124
III.	Van de Maerselaer - die men heijt van de scoet - <i>De oudste generaties</i> door A.C.M. Neggers	129
IV.	Kempische curiosa 28 Uyt synen brode doen door J. Lijten	132
V.	De familierelaties van Rogier van Leefdaal door J. Lijten	134
VI.	Drie zusjes van de Sande door G. van de Sande	143

WOORD VOORAF

Geachte abonnee,

Op 1 augustus aanstaande bereikt de heer C. Scholten de pensioengerechtigde leeftijd. Voor u geen onbekende. Hij verzorgde namelijk vanaf het allereerste nummer de abonnementenadministratie en verzending van Campinia. In die beginperiode realiseerde hij ook de technische uitvoering van dit tijdschrift.

Sinds de eerste jaargang zijn meer dan zeventig afleveringen in de rubriek *Huizen en bewoners van de zeventiende tot de twintigste eeuw* verschenen. Het merendeel daarvan betrof monumentale panden in Oirschot. De heer Scholten nam het speurwerk voor en de presentatie van deze rubriek voor zijn rekening.

De redactie dankt de heer Scholten voor zijn inzet voor Campinia, dat een deel van zijn leven is geworden. Wij wensen hem samen met zijn gezin nog vele goede jaren toe.

De redactie

1. LEVEN EN WERK VAN PETRUS VLADERACCUS PASTOOR VAN OIRSCHOT 1604 - 1618 ¹⁾

door Dr. Michiel Verweij

Redactionale

Op 24 november 1993 promoveerde Michiel Verweij, voor de lezers van Campinia reeds een vertrouwde naam, te Leuven met de grootste onderscheiding tot doctor in de klassieke philologie op het proefschrift 'Het thema Tobias in het Neolatijnse schooltoneel in de Nederlanden in de zestiende eeuw. De TOBAEUS van Cornelius Schonaeus (1569) en de TOBIAS van Petrus Vladeraccus (1598)'.

Naast vele familieleden en kennissen was Oirschot daarbij vertegenwoordigd door burgemeester Mr. G.G.I.M. Speetjens en twee medewerkers van het streekarchief. Zij waren getuige van de discussie tussen de hooggeleerde heren van de promotiecommissie en de promovendus, die echter duidelijk meer als reeds gewaardeerde collega benaderd werd dan als aankomend geleerde. De promotor, professor Dr. J. IJsewijn, memoreerde met name de vele publicaties, waarvan meerdere in Latijns proza en poëzie, die al onder de naam M. Verweij of Michael Pratensis verschenen waren, hetgeen hij eigenlijk een (helaas in andere gevallen meestal onvervulde) voorwaarde achtte, om met gezag de kritische beschouwing van een Latijns litterair werk ter hand te kunnen nemen. Veelzeggend was de uitspraak van de promotor, dat de heer Verweij, indien hij enkele eeuwen eerder geleefd had, tot de humanisten zou zijn gerekend.

De jonge doctor, druk bezig met het persklaar maken van zijn proefschrift - dat in Leuven pas na de promotie in druk verschijnt - stelde de eerste paragraaf van het derde hoofdstuk van zijn dissertatie beschikbaar ter publicatie in Campinia. De redactie waardeert deze vriendelijke geste bijzonder en voelt zich vereerd met deze primeur, die de speciale plaats van Petrus Vladeraccus in Oirschot goed doet uitkomen.

Petrus Vladeraccus werd in 1571 te 's-Hertogenbosch geboren als zesde en voorlaatste kind van Christophorus van Vladeracken en Christina Bellaerts.²⁾ De andere kinderen waren Jan, Aert (of Arnoldus), Gerrit, Peter (I), Bekken en Anna.³⁾ Zijn vader Christophorus was in 1524 in Geffen (Noord-Brabant) geboren als bastaard-zoon van Gerardus van Vladeracken, heer van Geffen en Nuland⁴⁾.

De familie Van Vladeracken, afkomstig uit en genoemd naar het gehucht Vlerken (gemeente Someren, Peelland), behoorde tot de patricische geslachten van 's-Hertogenbosch en leverde in de 13de-17de eeuw diverse schepenen.⁵⁾ In de 15de eeuw verwierven ze o.m. de heerlijkheid Geffen en Nuland en kasteel Nelmelaer in Haaren (bij Oisterwijk). In de 17de eeuw verarmde de katholieke tak in Brabant, maar inmiddels was er een tak naar Holland geëmigreerd, waar zich in Alkmaar het familie-archief bevindt (met portretten van Christophorus en

zijn vrouw). De Brabantse afkomst van deze tak staat wel vast, al is er twijfel over de samenhang met de oorspronkelijke patricische of zelfs adellijke Brabantse familie. Nakomelingen van deze familie zijn nog steeds in leven, al vindt men de naam tegenwoordig ook wel gespeld Van Fladeracken. Het wapen was van zilver met drie molenijzers van keel, een typisch streekwapen uit Peel-land.⁶⁾

Christophorus werd op 30 augustus 1542 ingeschreven aan de universiteit van Leuven en werd op 28 maart 1545 gepromoveerd tot **artium licentiatus**.⁷⁾ Hij bleef echter zeker nog te Leuven tot 1548, wanneer hij voor twee minderjarige Vladeracci de eed aflegde⁸⁾ en volgde ook lessen in het **Collegium Trilingue**. Vervolgens was hij leraar aan de Latijnse school te Amersfoort (tot ca. 1561) en te 's-Hertogenbosch en rector aldaar (1591-1601). Hij overleed op 15 juli 1601. Christophorus is de auteur van verschillende humanistische schoolboeken, waaronder de **Polyonyma Ciceroniana** (Antwerpen, Plantin, 1588),⁹⁾ **Selectissimae Latini sermonis phrases** (Antwerpen, Plantin, 1586)¹⁰⁾ en de **Plauti flores** (Antwerpen, Moretus, 1597).¹¹⁾ Daarnaast schreef hij nog een verheerlijking van Macropedius, de **Apotheosis Macropedii** (Antwerpen, Silvius, 1565).¹²⁾ Hij was Ciceroniaan en zeer trots op zijn kennis der **tres linguae**. Hij onderhield goede betrekkingen met de firma van Plantin, waar enkele van zijn werken werden gedrukt.³⁾ Zijn gedichten hebben vooral betrekking op het geestesleven: naast de **Apotheosis Macropedii** nog aanbevelingsgedichten voor Nemius' **Orthographiae ratio** en een **Epicedium in obitum Christophori Plantini**.¹⁴⁾

Over de eerste levensjaren van Petrus is weinig bekend: vermoedelijk heeft hij de Bossche Latijnse school doorlopen, misschien aangevuld met wat privé-onderwijs door zijn vader, hypothese die met name zou kunnen opgaan voor het Hebreuws. Mogelijk is hij in de tweede helft van de jaren '80 ingetreden bij de Fraters van het Gemeene Leven in zijn geboortestad: dat zou tenminste overeenkomen met de gewoonte in deze orde.¹⁵⁾ Dat hij een universiteit zou hebben bezocht, lijkt zeer twijfelachtig: niet alleen was dat niet gebruikelijk bij de Fraters, maar ook ontbreekt elke aanwijzing in die zin in titulatuur, brieven en werken. Dat Vladeraccus priester gewijd is, staat vast; wanneer dat gebeurd is, is minder duidelijk: in de **approbatio** van de **Tobias** (13 oktober 1598) wordt hij **sacerdos** genoemd, in eerdere getuigenissen niet.

Het eerste teken van activiteit dat hij ons heeft nagelaten is zijn gedicht bij het overlijden van Christophe Plantin, het **Epicedium in mortem Plantini**, het derde van een drietal gedichten van dezelfde strekking van de hand van zijn vader, zijn broer Joannes en hemzelf. Het gedicht dat rond 1589 of 1590 geschreven zal zijn, toen hij 18 of 19 was, is ingetogen en straalt een zekere **humanitas** uit: het is het beste van de drie.¹⁶⁾ In de titelopgave in het handschrift wordt geen enkele toegevoegde aanduiding gevonden: aliud Petri Vladeracci Christophori f.

Een volgende periode in het leven van Vladeraccus is vrij goed gedocumenteerd: zowel een brief rond de **Plauti flores** van Christophorus aan Moretus,¹⁷⁾ als de dedicatiebrief van de **Tobias** zelf bevatten voor dit doel kostbare gegevens. Zo blijkt dat Petrus reeds vóór 1595 aan de Bossche latijnse school doceerde en wel in de **tertia classis**, de hoogste in het Bossche systeem.¹⁸⁾ In dat jaar immers werd zijn taak daar overgenomen door Petrus Louwius.¹⁹⁾ Op dat moment was Petrus tevens **rector** van het zgn. **domus divitum** van de Fraters, wat inhield dat hij naast zijn bestuurstaak van die afdeling ook nog repetities moest verzorgen.²⁰⁾ Dit **domus divitum** was een afdeling van het fraterhuis en vormde een kosthuis voor die leerlingen van de Latijnse school, die in staat waren het volledige kostgeld te betalen of de daartoe benodigde middelen kregen van een weldoener of een beurs. Het **domus** had een eigen overste en telde volgens Vladeraccus zelf onder zijn bewind ca. 70 kostgangers. De inwonende leerlingen kregen buiten de lessen van de school repetities in Latijnse en Griekse taal en letteren, Gregoriaanse zang en kalligrafie.²¹⁾ Petrus wordt in deze hoedanigheid nog genoemd in 1598 en 1602.²²⁾

Van zijn onderwijsactiviteit vóór 1595 is verder slechts zijn betrokkenheid bij de toneelvoorstelling ter gelegenheid van de inhuldiging van bisschop Masius in mei 1594 te vermelden: hij spreekt zelf over deze voorstelling die niet zo'n succes was, in de proloog van de **Tobias**.²³⁾ Het exacte aandeel van Petrus in deze opvoering blijft onduidelijk: mogelijk heeft hij zich inderdaad actief hiermee beziggehouden, maar of dat inhoudt dat hij ook (mede)verantwoordelijk was voor de tekst, is onzeker, hoewel niet uitgesloten. In ieder geval vindt men hier een feitelijke aanduiding van Vladeraccus' belangstelling voor het **studium comicum**, waarvan zijn vader en hijzelf melding maken.²⁴⁾

In 1595 was Christophorus bezig met de publicatie van zijn **Plauti flores**, welk werkje opgedragen werd aan Petrus. Deze liet via de brief die zijn vader 26 november 1595 aan Moretus zond, 200 exemplaren van dit boek bestellen **pro domestico auditorio**, m.a.w. voor de repetities in het fraterhuis, misschien ook voor verdere verkoop.²⁵⁾ Het boek verscheen overigens pas in 1597. Toen Petrus van zijn onderwijstaak ontheven werd, vond hij zoveel vrije tijd, dat hij de gelegenheid had om zich op dat **studium comicum** te storten. In deze periode begon hij met het schrijven van de **Tobias**.

Plots verandert echter de situatie: niet alleen werd hij blijkbaar belast met de openbare catechisatie, maar ook werd hij door het onverwachte vertrek van Louwius weer belast met zijn oude onderwijstaak.²⁶⁾ Volgens zijn eigen zeggen was hij eerst zo druk bezet, dat hij zijn komedie bijna liet liggen, maar uiteindelijk voltooidde hij het stuk in 1598.²⁷⁾ De vijf jaar die nu volgen (1597-1602), vormen de vruchtbaarste van zijn leven, tenminste wat zijn werken betreft. Hieronder zal op deze werken nader worden ingegaan, maar hier wensen we alvast te noteren dat in 1598 de **Tobias** verscheen, gevolgd in 1600 door twee langere gedichten en in 1602 door zijn oorlogsdagboek. In deze jaren was Petrus, zoals

vóór 1595, leraar in de hoogste klas. Indien het schema van de Bossche humanist Verepaeus in zijn eigen school werd gevolgd, betekende dat dat Petrus belast was met een filosofische propaedeuse, lectuur van de **Ad Herennium**, Horatius' **Ars poetica**, tragedies (Seneca of een Griekse in Latijnse vertaling) en van Griekse auteurs in het origineel (Plato, Xenophon, Plutarchus, Homerus).²⁸⁾

In 1601 overlijdt zijn vader. Petrus volgt hem niet op als rector van de Latijnse school, hoewel dat wel door de diverse bibliografische woordenboeken wordt beweerd: M.A.Nauwelaerts heeft er in zijn **Latijnse school en onderwijs te 's-Hertogenbosch** terecht op gewezen dat Christophorus Vladeraccus werd opgevolgd door Petrus' superieur Lambertus van Berchem, overste van het fraterhuis.²⁹⁾ Petrus lijdt in deze jaren mogelijk aan een wat zwakke gezondheid: in de dedicatiebrief van het **Diarium** maakt hij daar zelf melding van.³⁰⁾ Of gaat het hier om een niet al te ernstig ziektegeval dat hem tijdelijk aan zijn bed kluisterde?

In 1602 of 1603 nam Vladeraccus ontslag en vertrok hij naar Oirschot, waar hij in 1604 pastoor werd benoemd, al schijnt hij er al in 1603 verbleven te hebben.³¹⁾ Waarom Petrus de Diezestad verruilde voor de oude vrijheid Oirschot, blijft onduidelijk. Vanuit het oogpunt van de regionale verhoudingen was deze overstap niet zo logisch. Oirschot dat vóór de stichting van 's-Hertogenbosch het bestuurscentrum van de latere Meierij was en waarvan de secretaris ook in het begin van de 17de eeuw nog optrad als secretaris van de vergadering van de vier Kwartieren (buiten de stad Den Bosch zelf), zodat Oirschot feitelijk fungeerde als tweede hoofdplaats van de Meierij, heeft zich over het algemeen bijzonder weinig gelegen laten liggen aan de nieuwe hoofdstad die in de ogen van Oirschot eigenlijk meer als een parvenu gold: in de 16de eeuw heeft er nog een langdurig proces gelopen in Brussel, omdat Oirschot weigerde in 's-Hertogenbosch te hoofde te gaan en daarbij beroep deed op zijn eigen (oorspronkelijk en ouder) vrijheidsrecht (de Raad van Brabant besliste uiteindelijk in het voordeel van Oirschot, zodat deze vrijheid als enige plaats in de Meierij rechtstreeks in Brussel in beroep kon gaan).³²⁾ Enkele auteurs vermelden dat Vladeraccus lid was van het Oirschotse kapittel,³³⁾ doch dit is pertinent onjuist: niet alleen wordt Vladeraccus nooit in de archiefstukken als zodanig betiteld (men zie de verslagen van de bisschoppelijke visitaties, cf. infra), maar ook was zulks volledig in strijd met de gewoonten van het Oirschotse kapittel. Wel was Petrus kanunnik in Boxtel, 10 km ten noorden van Oirschot gelegen, een plaats waarmee Oirschot van oudsher (tot vandaag toe) nauwelijks contacten onderhoudt.³⁴⁾

Misschien was Petrus teleurgesteld dat hijzelf niet tot rector van de Bossche Latijnse school werd benoemd. Of voelde hij, zoals Nauwelaerts suggereert, het einde van die school naderen?³⁵⁾ Was er misschien ruzie in het fraterhuis en botste hij met zijn overste Lambertus van Berchem die Petrus' vader als rector der school was opgevolgd? Vond hij Den Bosch onveilig na het beleg van 1601 en 1603? Of was het inderdaad een zwakke gezondheid die hem naar verandering deed uitzien? Al verruilde hij zijn baan dan wel voor een niet minder drukke:

Oirschot was met zijn ruim 5000 inwoners een van de grootste parochies van de Meierij. Misschien speelde ook nog een meer inhoudelijk motief en wilde hij zich directer engageren in de Contrareformatie door zich toe te leggen op pastoraal werk. Vooralsnog blijft de zaak onduidelijk.

In Oirschot was de "pastoor" in feite een ingewikkeld begrip: op de eerste plaats was het kapittel "pastoor", daarnaast heette de kapitteldeken sinds de instelling van het dekenaat op 3 december 1282 "pastoor". Deze vervulde echter niet de daaraan verbonden taak, maar wees een plaatsvervanger aan, die als **vicepastor** of ook wel gewoon als **pastor** werd aangeduid en die dus feitelijk optrad als pastoor.³⁶⁾ Hier is dan ook de oplossing voor een van de raadsels waarmee eerdere biografen van Vladeraccus zich geconfronteerd zagen: Petrus was officieel slechts **vicepastor** en ondertekende in die zin correct een **littera testimonialis** d.d. 7 april 1610 met **vicepastor Oirschotanus**, maar hij vervulde de taak van **pastor** en ondertekende dus in overeenstemming met de praktijk eveneens correct een brief aan Balthasar Moretus met **pastor Oirschoti** en werd ook correct in het verslag van de visitatie van bisschop Masius in 1608 **pastor** genoemd.³⁷⁾ Onbekendheid met de vaak van het normale patroon afwijkende situatie in Oirschot heeft vaker tot verkeerde conclusies geleid.³⁸⁾ Oirschot is nu eenmaal "syn eighen landt".

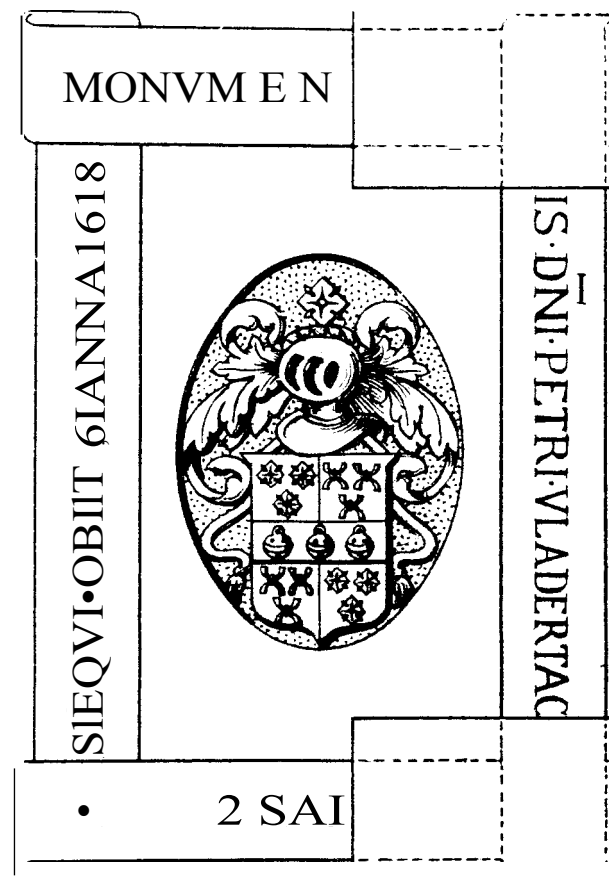
Over Vladeraccus' Oirschotse periode zijn we vrij goed ingelicht, deels door de verslagen van de bisschoppelijke visitaties van Masius (16-18 september 1608) en Zoesius (14 juli 1615),³⁹⁾ deels ook door wat Vladeraccus zelf schrijft in zijn **Diva Virgo Oirschottana** (cf. infra). Over het algemeen schijnt hij zijn taak naar wens te hebben vervuld,⁴⁰⁾ al klaagde hij zelf over gebrek aan medewerking vanwege het kapittel.⁴¹⁾ In het visitatieverslag van 1615 spreekt Vladeraccus over zijn ca. 2000 communicanten, van wie slechts twee van ketterij verdacht worden, en twee (andere) zwarte schapen, nl. de "samenwonende" Gasparus van Esch en Marcellius Stadthouders, terwijl hij verder erop aandringt dat er meer zorg besteed zou worden aan de uiterlijke verzorging van de kerk, dat er drie biechtstoelen zouden komen en dat de lamp voor het H.Sacrament zou branden.⁴²⁾ De affaire met Gaspar van Esch nam Vladeraccus hoog op: hij overwoog zelfs, volgens een brief aan bisschop Zoesius d.d. 13 november van een onbekend jaar (1614-1617), om zijn pastoraat neer te leggen.⁴³⁾ Een niet meer te traceren brief van Zoesius uit 1619 meldt inderdaad dat Vladeraccus op het eind het pastoraat van Zeelst (nu gemeente Veldhoven) zou hebben aanvaard.⁴⁴⁾ In ieder geval heeft hij daar nooit als pastoor gefunctioneerd.

In het begin van zijn pastoraat heeft hij zich bijzonder ingezet voor de verering van het Oirschotse wonderbeeld van "O.L.V. van den Heiligen Eik". Nadat in 1605 de scholaster Johannes Daems van Nuenen de kapel had laten herbouwen, stelde Vladeraccus in 1606 vanaf de kansel een onderzoek in naar de gezinnen: hij kwam tot een totaal van 11 "echte", dus onverdachte gezinnen die hij beschreef in zijn **Diva Virgo** (cf. infra). Dit was niet de enige activiteit in de lijn van de Contrareformatie: bij de visitatie van Masius in 1608 had deze

er bij Petrus op aangedrongen het officie volgens de Romeinse ritus te vieren.⁴⁵⁾ Enkele jaren later was het Oirschotse kapittel blijkbaar zover: in 1612 bestelt Vladeraccus namens het kapittel twee missalen van de Romeinse ritus, een antiphonale en twee brevieren.⁴⁶⁾ (Dit trage tempo doet ons overigens weer kenmerkend Oirschots aan: druk van buiten wordt al snel als inmenging beschouwd en leidt tot uitstel tot dat niet meer mogelijk is.) Daarmee kan Vladeraccus ongetwijfeld worden bestempeld als degene die verantwoordelijk is geweest voor de invoering van de Contrareformatie in Oirschot.

Een ander aspect van Vladeraccus' optreden wordt gevormd door zijn bemoeienissen met de Oirschotse Latijnse school.⁴⁷⁾ Men heeft Vladeraccus wel eens als scholaster van deze school genoemd, wat echter door zijn eigen woorden in de **Diva Virgo** weerlegd wordt: scholaster in Oirschot (en als zodanig belast met het bestuur, niet met het lesgeven) was in het begin van de 17de eeuw Johannes Daems van Nuenen, met wie, naar het zich laat aanzien, Vladeraccus vrij goede relaties onderhield.⁴⁸⁾ Vladeraccus had echter wel een uitgesproken mening over de schoolmeester. Bij de visitatie van 1615 verklaarde hij dat de man eigenlijk nergens voor deugde: "dicit ludimagistrum non satisfacere officio suo, ex eo quod implicitus curae notariatus capituli; putaret illi unum adiungendum et serio monendum, habeat maiorem curam scholae et non frequentet tabernas".⁴⁹⁾ De kritiek was wederzijds: het kapittel klaagde erover dat de pastoor de beste leerlingen naar zich toetrok en hun dus waarschijnlijk privéles gaf, wat tegen de rechten van het kapittel indruiste (Oirschot had net als Den Bosch een kapitelschool, die net als ginds tot op het einde onder het kapittel is gebleven).⁵⁰⁾ Ook al heeft Vladeraccus dus nooit officieel gedoceerd aan de Oirschotse Latijnse school en had hij er zelfs eigenlijk niets mee te maken, toch werd later zijn aanwezigheid als een belangrijke gebeurtenis voor deze school beschouwd. In zijn verslag over de toestand in het Bossche vicariaat schrijft Judocus Houbraken (1661): ab antiquo hic fuerunt seminaria Latinae, Graecae, imo et Hebraicae linguae, in quibus aliquando docuit magni nominis Fladeraccus.⁵¹⁾ Een halve eeuw eerder getuigde Gramaye hetzelfde: extremum nequaquam silentio praetereundum quod ab antiquo soleant Graecae Latinaeque linguae, immo etiam Hebraicae seminaria Oirschoti habere, quale etiam nunc summa cum laude et fructu aperit S.Fladeraccus (SIC) Boxtelensis canonicus magno illo Fladeracco patre dignissimus, amicus meus.⁵²⁾ De mythe bekleef tot in de 20ste eeuw.⁵³⁾ Toch lijkt ons Vladeraccus' bijdrage in Oirschot, door zijn invoeren van de Contrareformatie, zijn auteurschap van de **Diva Virgo** en zijn privélessen, voldoende belangrijk om hem te beschouwen als de lokale, Oirschotse representant van en connectie met het Humanisme.⁵⁴⁾

Op 6 januari 1618 overleed Vladeraccus in Oirschot,⁵⁵⁾ waar zijn grafsteen nog steeds te vinden is, licht beschadigd, naast de ingang in het zuidtransept, bij het Maria-altaar en dus tegenover het beeld dat hij zelf in zijn **Diva Virgo** beschreven heeft. Naast de grafsteen van Ricalt V van Merode, heer van Oirschot van 1533 tot 1559⁵⁶⁾ en de na WO II overgebrachte zerk van de Oirschotse chirur-

Ltiwci(,

tioyaej Ctee•zd?

«n GE.kketA'

Grafzerk van pastoor Petrus Vladeraccus.
Pentekening, Brabantica collectie, KUB Tilburg.

gijn Arnoldus Fey, die Anna van Oostenrijk nog behandeld heeft,⁵⁷⁾ is deze steen de enige die de eeuwen getrotseerd heeft. Op de zerk was ook zijn wapen afgebeeld, zijnde gevierendeeld, I en IV op een veld van goud drie vijfbladen van keel, II en III op een veld van zilver drie molenijzers van keel, over alles heen een dwarsbalk van azuur beladen met drie bellen van goud, gedekt met een helm met als helmteken een vijfblad.

Voor de diverse werken van Vladeraccus te bespreken willen we eerst nog ingaan op een van de interessanste vragen rond zijn humanistische activiteit, nl. die naar zijn kennis van het Hebreeuws. Bij ons kort overzicht van het leven van zijn vader vermeldde we dat Christophorus toehoorder geweest was van het **Collegium trilingue** te Leuven, ook al werd zijn Hebreeuwse kennis onlangs fel aangevallen en betwist.⁵⁹⁾ De Hebreeuwse citaten waarop deze kritiek steunde, waren te vinden in de dedicatiebrief van de **Plauti flores**, die juist aan Petrus is gericht. Op zich zou hier al een aanwijzing te vinden zijn dat Petrus wat Hebreeuws moet hebben gekend, omdat zijn vader anders geen citaten zou hebben gebruikt die de geadresseerde niet zou hebben kunnen lezen. Verdere aanwijzingen zijn te vinden in de hardnekkige overlevering in de biobibliografische lexica en in de lokale traditie rond het onderwijs in de Oirschotse Latijnse school. Met name de vermelding door Gramaye die, hoewel vaak onbetrouwbaar, hier met zijn vermelding **mens amicus** tenminste toch te kennen geeft dat hij Petrus gesproken zal hebben, lijkt ons als getuigenis van een tijdgenoot van belang. Tenslotte vonden we in Foppens' **Bibliotheca Belgica** een oud-leerling van Petrus vermeld, nl. Henricus van den Leemputte, die van zijn oom Latijn en van Petrus Vladeraccus Grieks en Hebreeuws leerde.⁶⁰⁾ Dit alles lijkt ons toch voldoende om, tegen de twijfel van Nauwelaerts iri,⁶¹⁾ enige kennis van het Hebreeuws bij Petrus te veronderstellen. Mogelijk heeft hij deze via privé-onderwijs van zijn vader verworven: Hebreeuws stond niet op het lesprogramma van de Latijnse school. Men zou zich op gelijke wijze kunnen voorstellen dat Petrus in privé-onderricht zijn Hebreeuwse kennis heeft overgedragen, zowel in 's-Hertogenbosch, als in Oirschot. Hoe diep deze kennis was en of dit onderwijs zich boven het meest elementaire verhef, is uiteraard niet te schatten.

Na bovenbehandeld gedicht op de dood van Plantin vormen de twee aanbevelingsgedichten bij de **Plauti flores** van zijn vader het tweede schriftelijke getuigenis van Petrus. Het Latijnse **In Flores Plauti carmen** en zijn Griekse vertaling moeten geschreven zijn vóór 1597, jaar van verschijnen van de **Plauti flores**, misschien zelfs al in 1595, toen Christophorus bezig was zijn boekje bij Moretus gedrukt te krijgen.⁶²⁾ Ook al is het Griekse gedichtje niet vrij van fouten, toch lijkt het van betere kwaliteit dan Christophorus' Grieks gedichtje bij de dood van Macropedius.⁶³⁾

In 1597, toen de **Tobias** zijn voltooiing naderde, schreef Petrus zijn felicitatie aan de Bossche schepenen, die na de **Tobias** afgedrukt staat. De **Congratulatio**

bestaat uit 43 hexameters en wenst de stad geluk met zo'n bestuur om dan de bestuurders zelf aan te sporen trouw aan Kerk en Koning de oude weg te bewandelen en zo de stad veilig als een schip van staat de haven in te loodsen.⁶⁴⁾ Zoals onder nog zal worden opgemerkt, is de gedachte dat er verband bestaat tussen de **Congratulatio** en de vrij hoge toelagen die Vladeraccus voor zijn **Tobias** kreeg, verleidelijk.

In 1598 verscheen dan Vladeraccus' hoofdwerk, de **Tobias**, dat als schooldrama volledig in de traditie van het humanistisch onderwijs staat.⁶⁵⁾ Opvallend is hierin de sterke invloed van Macropedius, zodanig zelfs dat men Petrus hier als leerling van de Gemertenaar kan bestempelen.

In 1600 zagen twee langere gedichten van Petrus het licht: de **Exequiae**⁶⁶⁾ en het **Carmen scholasticum**⁶⁷⁾. Het eerste bevat een beschrijving in 247 hexameters van de uitvaartplechtigheden voor Philips II, 8 november 1598 in de Bossche St. Jan gehouden, het tweede zal vermoedelijk een schoolzang zijn geweest, zoals die aan diverse Latijnse scholen bestaan heeft,⁶⁸⁾ ook al zou het gezien de tweede titel **carmen heroicum** ook om een niet gezongen lied in hexameters kunnen gaan.

Het beleg van 's-Hertogenbosch door prins Maurits in november 1601 betekende voor de Spaansgezinde bewoners een spannend moment, zodat de opluchting na het opbreken van het beleg op 27 november groot was.⁶⁹⁾ De vreugde hierover vond, volgens toenmalig gebruik, o.m. uiting in een reeks van gelegenhedsdichtjes, o.a. van Judocus de Weerd.⁷⁰⁾ Ook Petrus Vladeraccus leverde zijn bijdrage door de publicatie van het dagboek dat hij gedurende het beleg had bijgehouden, het **Diarium sive brevis quaedam rerum per singulos dies in obsidione Silviducensi gestarum descriptio**:⁷¹⁾ zelf beschouwde hij dit volgens de dedicatiebrief als zijn persoonlijk aandeel in dit beleg, omdat hij door ziekte tot stilzitten gedwongen was (cf. supra). Het **Diarium** wordt gevolgd door een scherpe **De obsidione Silviducensi Elenchus in Batavos** in hexameters.⁷²⁾

In zijn Oirschotse periode heeft Vladeraccus nog gewerkt aan een boekje over het lokale Mariabeeld en de daaraan verbonden wonderen, waarbij hij Lipsius' **Diva Hallensis** en **Diva Sichemiensis**⁷³⁾ als voorbeeld gebruikte. De **Diva Virgo Oirschottana ad sacram quercum**, die volgens Vladeraccus' plan bij Moretus gedrukt had moeten worden, bleef echter ongepubliceerd op de aanhef na en is verder verloren gegaan.⁷⁴⁾

Daarnaast bleven nog enkele brieven van Petrus bewaard, waarvan een viertal werd uitgegeven door Nauwelaerts.⁷⁵⁾ Drie hiervan zijn dedicatiebrieven,⁷⁶⁾ twee hebben betrekking op de editie van de **Diva Virgo**, drie zijn **litterae testimoniales**,⁷⁷⁾ één heeft betrekking op bovengenoemde affaire van Gaspar van Esch en andere aangelegenheden.

Men kan het oeuvre van Petrus Vladeraccus op twee wijzen indelen. De eerste maakt een onderscheid tussen de gedrukte langere werken en de losse gedich-

ten.⁷⁸⁾ De tweede steunt op inhoudelijke criteria en lijkt ons daardoor voor het begrijpen van de figuur van Vladeraccus interessanter. Hier kan men nl. een onderscheid maken tussen de werken die enig verband met het onderwijs hebben (**In Plauti Flores, Tobias, Carmen scholasticum**) en diegene die verband hebben met de actualiteit (**Epicidium, Congratulatio, Exequiae, Diarium, Diva Virgo**). Hieruit blijkt Vladeraccus' grote betrokkenheid bij het toenmalig gebeuren. Hieruit blijkt ook zijn duidelijk stellingnemen in dit gebeuren: zijn politieke gedichten zijn fel anti-Staats en anti-calvinistisch en juist pro-Spaans en pro-katholiek. In niet mis te verstane bewoordingen haalt hij uit naar al wat naar de Noord-nederlandse (Hollandse) Republiek riekt: 's-Hertogenbosch is op dit moment, wat de diverse naslagwerken of historische en kunsthistorische overzichtswerken ook mogen beweren, nog altijd ondubbelzinnig Zuidnederlands en ondersteunt het bewind van de Aartshertogen van ganser harte, de Diezestad is nog altijd de noordelijkste stad van het zuiden, niet een noordelijk bolwerk tegen dat zuiden.

Naast deze eerder negatieve pool vertonen andere werken een positieve toon, een aansporing of een instructie. Op die manier draagt Vladeraccus ook bij tot een positieve ondersteuning van de Contrareformatie. Dit blijkt o.m. in zijn streven om de **Diva Virgo** uit te geven, welke opgedragen was een Aartshertog Albrecht, gedrukt moest worden op de persen van de "huistypograaf" van de Aartshertogen, nl. Moretus, en door de navolging van de "huisfiloloog" van de Aartshertogen, Justus Lipsius. Het werkje kadert in de heroplevende Maria-devotie die juist een van de exponenten was van de Contrareformatie. Ook de **Tobias** is vooral in dit kader te situeren: een stichtend (dus positief en opwekkend) spel, dat de leerlingen de juiste weg moest tonen. In dit kader is de uitgewerkte allegorie in de dedicatiebrief ook begrijpelijk: ook al lijkt het niet onmiddellijk waarschijnlijk dat Vladeraccus bij het schrijven van zijn stuk deze allegorie voor ogen had, toch valt het beeld tegen de achtergrond van zijn politieke overtuiging goed te begrijpen.

De figuur van Petrus Vladeraccus lijkt zo op de eerste plaats vooral van lokaal en regionaal belang. Hij behoort tot de voornaamste figuren van de Bossche Latijnse school, welke laatste begaafde vertegenwoordiger hij geweest is, en vormt zo deel van de toenmalige intellectuele elite. Bovendien was hij nauw betrokken bij de actualiteit en nam hij actief deel aan bepaalde fenomenen.

Bovenal blijkt zo het woord **Contrareformatie** het sleutelwoord voor de figuur van Vladeraccus. Niet alleen zijn onderwijs- en repetitie-activiteit en zijn publicaties zijn zo te zien als een actieve bijdrage, maar ook krijgt zo onze eerdere bewering, dat Vladeraccus de verantwoordelijke voor de invoering van de Contrareformatie in Oirschot was, meer reliëf.

Dat alles maakt van Vladeraccus een interessantere figuur dan misschien in eerste instantie uit zijn werken zou blijken.

De provincie Noord-Brabant, en met name het oostelijke deel, de Meierij van 's-Hertogenbosch, wordt tot op heden gekenmerkt door een overwegend katholieke bevolking (zo niet in actief geloof, dan toch zeker in mentaliteit) en door een wantrouwen tegenover alles wat van boven de Moerdijk afkomstig is. Dit wantrouwen gaat gepaard met een zeker gevoel van minderwaardigheid, dat vaak verbonden wordt met het (al dan niet terechte) idee van discriminatie, o.m. op godsdienstig gebied. Deze kenmerken zijn gegroeid in de periode van de Generaliteitslanden, toen het gezag van buiten kwam, van protestanten en (tenminste voor een aanzienlijk gedeelte) van Hollanders. De katholieke bevolking bleef achtergesteld tot de komst van de Fransen in 1795. Tot die tijd was de uitoefening van de katholieke godsdienst in het openbaar verboden en moest men zijn toevlucht nemen tot buiten Staats-Brabant gelegen kerken (o.m. in Postel of in het Land van Ravenstein) of tot schuurkerken. De bevolking reageerde daar o.a. op met een vorm van passief verzet.⁷⁹⁾ Deze mentaliteit, die men in tamelijk zuijvere vorm tot op heden in Oirschot aantreft, steunt op een werkelijk verzet en zelfs afkeer, voortkomend uit de actieve Contrareformatie op het einde van de 16de en het begin van de 17de eeuw. Daardoor werd deze streek doordrongen van een actief katholicisme en van een weerstand tegen de Republiek, welke dus tot op de dag van vandaag doorwerken.

De fase van de zgn. Tachtigjarige Oorlog tussen het ontstaan van de Republiek met de Unie van Utrecht (1579), het **Placcaet van Verlatinghe** (1581) en de val van Antwerpen (1585) aan de ene kant en de verovering van 's-Hertogenbosch (1629) en de overgang (de "reductie") van de hele Meierij met de Vrede van Mnster (1648) aan de andere kant legde zo de basis voor de situatie in de verdere 17de eeuw en later. Het optreden van een bewust katholiek (en zuidelijk) geëngageerde elite in onderwijs en bestuur heeft in die zin vorm gegeven aan het geestelijk klimaat dat de provincie tot vandaag kenmerkt. De oorsprong van deze sfeer in Noord-Brabant ligt dus niet zozeer, zoals meestal gesteld wordt, in de Generaliteitsperiode zelf, maar juist in de periode die daaraan vooraf gaat.

Petrus Vladeraccus was dan ook een van diegenen die door hun activiteit en hun publicaties aan de basis liggen van het voelen en denken van Noord-Brabant, een provincie die daardoor ook terecht kan worden gekarakteriseerd als nogal zuidelijk voor de Randstad, met een ander karakter en een andere mentaliteit dan het Noorden. Dat ondanks alle overeenkomsten en banden die ze met het Zuiden heeft, deze provincie ook als nogal noordelijk voor Vlaanderen kan worden gekenmerkt, is een gevolg van de "reductie" en van de praktijk van het denken in afgesloten staten, een denken dat voor Noord-Brabant ook nu nog gevolgen heeft. Als er immers één terrein is, waar er inderdaad objectief gesproken sprake is van achterstelling, dan is dat wel de geschiedschrijving: zowel vanuit noordelijk, als vanuit zuidelijk perspectief valt Noord-Brabant tussen wal en schip.

Studie van het werk van Petrus Vladeraccus en zijn tijd- en geestverwanten betekent dus studie van de wortels van de huidige provincie Noord-Brabant, be-

tektent dus ook studie waarvoor men de huidige, als vanzelfsprekend beschouwd de nationale kaders als niet ter zake zijnde opzij moet zetten, betekent dus ook zoeken naar historische waarheid, los van het nationaal of zelfs nationalistisch perspectief.⁸⁰⁾

NOTEN

1. De literatuur over Vladeraccus bestaat voor een belangrijk deel uit vermeldingen in biobibliografische lexica, te weten: F. Sweertius, *Athenae Belgicae* (Antverpiae, 1628), p.638; Valerius Andreas, *Bibliotheca Belgica* (Lovanii, 1643 (2)), p.766; J.F. Foppens, *Bibliotheca Belgica* (Bruxellis, 1739), II, p.1017; (J.N. Paquot), *Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des dix-sept provinces des Pays-Bas, de la principauté de Liège et de quelques contrées voisines* (Louvain, 1763), I (ed. in octavo), p.328-329; P. Hofman Peerlkamp, *Liber de vita, doctrina et facultate Nederlandorum qui carmina Latina composuerunt* (Harlemi, 1838 (2)), p.248; J.C. Kobus-W. de Rivecourt, *Beknopt biografisch handwoordenboek van Nederland* (Zutphen, 1854-1861), 3, p.230; A.J. van der Aa, *Biografisch woordenboek der Nederlanden* (Haarlem, 1852-1878), V, p.83; W. Meindersma, in: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, IV (Leiden, 1918), k.1393; A. Roersch, in: *Biographie nationale*, 26 (Bruxelles, 1930-32), k.808-809; M.A. Nauwelaerts, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 8 (Brussel, 1979), k.859-861. Naast deze verzamelwerken wordt hij nog kort behandeld in een drietal werken over het bisdom 's-Hertogenbosch, te weten: (A. van Gils), *Katholyk Meyerijch Memorieboek* ('s Bosch, 1819), p.183; J.A. Coppens, *Nieuwe beschrijvingen van het bisdom 's-Hertogenbosch*, II ('s-Hertogenbosch, 1841), p.348; L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch*, IV (St. Michiels-Gestel, 1873), p.411, en V (ib., 1876), p.355 en 368. M.A. Nauwelaerts, *Latijnse school en onderwijs te 's-Hertogenbosch tot 1629* (Tilburg, 1974), p.179-183, bespreekt hem in het kader van de Bossche Latijnse school, evenals G. Tournoy, "Het Humanisme te 's-Hertogenbosch", in: *In Buscoducis. Bijdragen* (Maarsse-Gravenhage, 1990), p.525-531. Het oeuvre van Vladeraccus werd ten dele al wetenschappelijk bestudeerd: L.J.W. Smit, "Twee merkwaardige boekwerkjes betreffende de geschiedenis van 's-Hertogenbosch", in: *Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant over 1903-1909* ('s-Hertogenbosch, 1910), p.209-251; M.A. Nauwelaerts, "Quatre lettres de Petrus Vladeraccus (1570-1618)", in: *Humanistica Lovaniensia*, 20 (1971), p.255-266; M. Verweij, "De *Diva Virgo Oirschottana* van Petrus Vladeraccus (1571-1618)", in: *Campinia*, 19 (1989), p.119-128; id., "De gelukwens" van Petrus Vladeraccus. De Bossche stadsraad geprezen", in: *In Buscoducis. Bijdragen*, p.385-386; id., "Petrus Vladeraccus and his *Diva Virgo Oirschottana*", in: *Humanistica Lovaniensia*, 39 (1990), p.320-327; id., *Vladeracci tres, pater et filii, poetae Latini Silvaeducenses (saec. XVI ex.)* (Academia Latinitati Fovendae, Bibliotheca Scriptorum Latinorum, 2; Romae, 1991 iimmo: 1992), met name p.21-25 en 74-88. Daarnaast publiceerden wij zelf nog een biografie: "Het Humanisme in Oirschot: Petrus Vladeraccus", in: *Oog op Oirschot* (Oirschot, 1991), p.209-215. T.W.M. Bressers vervaardigde in 1972 in Nijmegen een niet gepubliceerde doctoraalscriptie over Vladeraccus en zijn *Tobias* (*Petrus Vladeraccus. Tobias*), waarin hij een biografie, een bibliografie, een overzicht van de in-

houd van de *Tobias*, een teksteditie met vertaling en een commentaar geeft, dat overwegend bestaat uit opgave van de parallelle passages uit de Vulgaat of uit Macrope-dius. Het belangrijkste lijken ons Nauwelaerts, "Quatre lettres" en, *si heet*, Verweij, "Het Humanisme in Oirschot" en *Vladeracci tres*.

2. Hij werd in de St.-Jan in Den Bosch gedoopt op 3 juli 1571; cf. Gemeentearchief te 's-Hertogenbosch, Doop-, Trouw- en Begraafboeken, 2, fo.148v ("Peter soen mr Christoffell van Vladeracken"); *Taxandria. Tijdschrift voor Noord-Brabantsche geschiedenis en volkskunde*, 19 (1912), p.161. Zelf verklaarde hij bij gelegenheid van de visitatie van bisschop Zoesius in Oirschot op 14 juli 1615, dat hij **annorum 45** was (zie A.M. Frenken, *Documenten betreffende de kapittels van Hilvarenbeek, St. Oedenrode en Oirschot* ('s-Hertogenbosch, 1956), p.271). De afwijking tussen deze twee gegevens lijkt ons niet belangrijk genoeg om er veel conclusies aan te verbinden: vroeger werd de exacte leeftijd toch al minder belangrijk gevonden dan in onze bureaucratiese maatschappij, zodat we de opgave uit 1615 rustig als een benadering kunnen aanvaarden. Bijstellen van de tekst, zoals Bressers, *Tobias*, p.5, lijkt te willen doen (nl. tot **annorum 44**), lijkt ons dan ook overbodig.
3. Jan moet rond 1560 zijn geboren en was na zijn studie aan de Bossche Latijnse school secretaris en musicus van Adrianus d'Ongnies, heer van Willerval (vanaf 1585, nog als zodanig vermeld in 1593). Hij zou te 's-Hertogenbosch overleden zijn in 1616. Hij is mogelijk de auteur van *Eenen poetschen dialogus genaempt Calvinus* ('s-Hertogenbosch, 1580, onder pseudoniem "Coppen Gielis van Utopia" verschenen; cf. C.J.A. van den Oord, *Twee eeuwen Bosch' boekbedrijf* (Tilburg, 1984), p.163, n.172; opnieuw uitgegeven door P. Fredericq, *Het Nederlansche proza in de zestiende-eeuwse pamfletten uit den tijd der beroerten met eene bloemlezing (1566-1600)* (Brussel, 1907), p.88-102; W.J.C. Buitendijk, *Het calvinisme in de spiegel van de Zuidnederlandsche literatuur der Contra-Reformatie* (Groningen, 1942), p.142-148 (gedeeltelijk); F.V. Toussaint Van Boelare, *Twee XVIe eeuwse dialogen* (Antwerpen, 1945), p.19-38) en in ieder geval van de Latijnse vertaling daarvan, *Dialogus poeticus Calvinus inscriptus* ('s-Hertogenbosch, 1582; cf. Van den Oord, *Bosch' boekbedrijf*, p.164, n.183) en enkele daar achter afgedrukte gedichten. Zie over hem: Nauwelaerts, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 8 (Brussel, 1979), k.858-859; Verweij, *Vladeracci tres*, p.19-21 en 68-74 (met editie van de Latijnse gedichten). Joannes Vladeraccus die ook wel Joannes Florager genoemd werd, is in ieder geval niet te identificeren met de Johannes Vladeraccus die in 1560 in Leuven geïmmatri-culeerd werd (zoals H.Bots-J.Matthey-M.Meyer, *Noordbrabantse studenten 1550-1750* (Tilburg, 1979), p.734, n.5558 beweert; cf. n.5 ad finem).

Aert moet in ieder geval tussen 1560 en 1565 geboren zijn en is identiek met de Mr. Aert Vladeracken die in *Taxandria*, 19 (1912), p.160, genoemd wordt als schout van Geffen. Op 30 juli 1599 werd hij aangesteld tot kwartierschout van Maasland (gemeentearchief Alkmaar, familie-archief Van Vladeracken, charter 8; ook de nummers van de inventaris 7, 9 en 10 hebben betrekking op Aert).

Peter (I) werd gedoopt in de St. Jan op 16 juni 1567 en zal waarschijnlijk spoedig overleden zijn. Beliken werd gedoopt op 16 februari 1569 en was gehuwd met Goeswijn van der Burght Eymbertszoon, Anna werd gedoopt op 6 augustus 1573 en bleef ongehuwd (zie Gemeentearchief Den Bosch, Doopboeken enz., 2, resp. fo.29v, 69v, 197v; het testament van Anna, d.d. 4 juni 1635, bleef in afschrift bewaard in het

familie-archief: n.11). Gerrit wordt door Nauwelaerts, *Latijnse school*, p.159-160, n.210, geïdentificeerd met een Gerardus Vladeraccus presbiter die in 1616 mede een testament ondertekende, als hij tenminste, zoals Bressers, p.6, suggereert, niet dezelfde is als Peter (I).

Zie over de kinderen van Christophorus: A. van der Does de Willebois, *Studiebeurzen. Beurzenstichtingen voor de stad en de voormalige Meierij van 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch, 1904-1906), III, p.519; A.F.O. van Sasse van Yssel, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hunne eigenaars of bewoners in vroegere eeuwen ('s-Hertogenbosch, 1911-1914)*, II, p.242; *Taxandria*, 19 (1912), p.161; Nauwelaerts, *Latijnse school*, p.159-160, n.210.

4. Zie over Christophorus Vladeraccus: Nauwelaerts, *Latijnse school*, p.157-162; Nauwelaerts, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 8 (Brussel, 1979), k.856-858; Nauwelaerts, "Het letterkundig werk van de Nederlandse humanist Christophorus Vladeraccus (1524-1601). Een bibliografische bijdrage", in: *Folium*, 1 (1951), p.6-11; Nauwelaerts, "La correspondance de Christophorus Vladeraccus", in: *Humanistica Lovaniensia*, 21 (1972), p.239-279; Verweij, *Vladeracci tres*, p.13-19 en 25-68.
5. Zie over de familie Van Vladeracken: *Taxandria*, 3 (1896), p.181-185; *Taxandria*, 13 (1906), p.49.131-136.201-204; *Taxandria*, 19 (1912), p.160-161; *Taxandria*, 37 (1930), p.281-296; *Taxandria*, 42 (1935), p.122-127; A.F.O. van Sasse van Yssel, *De voorname huizen, III*, p.311-317; *Gens nostra*, 11 (1956), p.49-53. Over de Hollandse tak: *Nederland's patriciaatsboek*, 23 (1937), p.279 sqq.; *Gens nostra*, 25 (1970), p.294-298; W.A.Fasel, *De Alkmaarsche tak van het geslacht Van Vladeracken* (Alkmaar, 1971): ook deze tak behoorde tot de hogere standen, al is de relatie met de tak van Christophorus niet helemaal duidelijk. Van het familie-archief bestaat een kleine (interne) inventaris. Om hier nog een kleine bijdrage tot de geschiedenis van deze familie te geven, wijzen we op de (overigens weinig talrijke) Leuvense studenten: Gherardus de Vladeracke (immatriculatie in Leuven op 17 november 1457 in de faculteit van de geneeskunde; A.Schillings, *Matricule de l'université de Louvain (MUL)*, II (Bruxelles, 1946), p.47, n.44), Christophorus Valderacken (sic!, de vader van Petrus; imm. 30 augustus 1542 bij de *Porcenses divites*; cf. *MUL*, IV (1961), p.249, n.199), Joannes de Vladeracken filius Gerardi en diens broer Nicolaus (imm. 6 juli 1548, Christophorus legde voor hen als minderjarigen de eed af; cf. *MUL* IV, p.368, n.133-134), Joannes de Vladeracken (imm. 7 augustus 1560; cf. *MUL*, IV, p.603, n.106; Bots, *Noordbrabantse studenten*, p.734, n.5558, die deze Joannes ten onrechte identificeert met de broer van Petrus, zodat deze vermelding in feite geen waarde heeft (het jaartal 1560 van immatriculatie past helemaal niet bij de rest van de beschikbare gegevens, terwijl er verder o.m. in de correspondentie van zijn vader (cf. Nauwelaerts, "La correspondance", n.3, p.259-261) geen enkele indicatie bestaat dat "onze" Joannes aan een universiteit gestudeerd zou hebben), Gerardus Vladeracken (legde op 18 februari 1613 te Leuven het determinaatsexamen in de artes af en is daarom waarschijnlijk niet identiek met de priester Gerardus (misschien broer van Petrus; cf. n.3) die in 1616 een testament ondertekende; cf. Bots, *Noordbrabantse studenten*, p.733, n.5557), Christophorus Vladeracus (imm. 17 januari 1625 als minderjarige en *Porcensis dives*; cf. *MUL*, V (1962), p.135, n.98; Bots, *Noordbrabantse studenten*, p.733, n.5556).

6. Zie J.B.Rietstap, *Armorial général*, 2 (Gouda, 1887 (2)), p.1015; V.& V.H.Rolland, *Illustrations to the Armorial général by J.B.Rietstap* (1903-1926), VI, p.1.119; W.A.van Ham, *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant* (Zutphen, 1986), p.109. De gemeente Geffen (thans gemeente Maasdonk) voerde tot haar opheffing op 1 januari 1993 nog steeds in het gemeentewapen o.m. het wapen van de familie Van Vladeracken. Naast het oorspronkelijke wapen met de molenijzers vindt men dit ook gecombineerd met in goud drie vijfbladen in keel.
7. Cf. A.Schillings, *Matricule de l'Université de Louvain*, 4 (Bruxelles/Brussel, 1961), p.249, n.199; E.Reusens, "Promotions de la Faculté des Arts de l'Université de Louvain 1428-1797", in: *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, 3 (1866), p.24.
8. Cf. Schillings, *Matricule*, 4, p.368, n.133-134; cf. n.5.
9. Herdruk: Antwerpen, 1597, 1610, 1616; Utrecht, 1616; Douai, 1622; Luik, 1624; Rouen, 1625. De dedicatiebrief werd uitgegeven door Nauwelaerts, "La correspondance", p.242-254. Zie L.Voet, *The Plantin Press. A Bibliography of the Works printed and published by Christopher Plantin at Antwerp and Leiden*, 5 (Amsterdam, 1982), p.2409-2410.
10. Herdruk Delft, 1600 en Antwerpen, 1613. De dedicatiebrief werd uitgegeven door Nauwelaerts, "La correspondance", p.254-259. Zie Voet, *The Plantin Press*, 5, p.2407-2408 en plaat 63.
11. Herdruk Douai, 1619. De dedicatiebrief (aan Petrus gericht) werd uitgegeven door Nauwelaerts, "La correspondance", p.274-278.
12. Uitgegeven door Verweij, *Vladeracci tres*, p.31-58.
13. Zie de brieven 4-5, 8-12, 14-15 bij Nauwelaerts, "La correspondance".
14. Beide zijn uitgegeven door Verweij, *Vladeracci tres*, resp. p.63-64 en 64-68.
15. Zie Engelberts, *Bassarus*, p.11-12 en de daar aangehaalde literatuur over de Broeders des Gemeenen Levens. Men kan daar nog aan toevoegen i.v.m. de Bossche fraters: Nauwelaerts, "De Bossche broeders van het Gemeene Leven", in: *Studia catholica*, 18 (1942), p.228-232; Nauwelaerts, *Latijnse school*, p.84-119.
16. Het gedicht is bewaard in een handschrift in het archief van het Museum Plantin-Moretus, no.202, fo.25v-26r; zie M.Sabbe, *De Moretussen en hun kring* (Antwerpen, 1928), p.24 (= "De humanistische opleiding van Plantin's kleinkinderen", in: *Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde, Verslagen en Mededelingen*, Gent, 1924, p.746-747. Het gedicht werd uitgegeven door Verweij, *Vladeracci tres*, p.74-76. Het wordt verder nog vermeld door Roersch in *BNB*, Nauwelaerts, "Quatre lettres" (p.257, n.17) en in *NBW*. Nauwelaerts vermoedde in *NBW* dat Sabbe het uitgegeven had, maar zulks ten onrechte.
17. Christ. Vlad., *Ep.*, 12 (ed. Nauwelaerts, "La correspondance", p.272-273).
18. Cf. Nauwelaerts, *Latijnse school*, p.43-44.259-263.
19. Dedicatiebrief *Tobias* (1598): Cum ante triennium M.Petrus Louwius lectoratum tertiae classis suscipiens docendi me pro parente fasce levaret. Zie over Louwius n.18 bij de *Prolegomena* van de *Tobias*.
20. Cf. Christ. Vlad., *Ep.*, 12,7: Meus filius, Petrus Vladeraccus, Rector domus divitum fratrum nostrae civitatis; Petr. Vlad., *Ep.ded.Tob.*: praeter domesticorum regimen et institutionem.
21. Zie over het *domus divitum*: Nauwelaerts, *Latijnse school*, p. 103-106. Cf. P.Vlad., *Ep.ded.Tob.*: tum septuaginta domesticos regendi eosdemque quotidie in Latinis et Graecis litteris, cantu Gregoriano et graphica pictura privatim instituendi.

22. Het jaar 1598 valt af te leiden uit de dedicatiebrief van de Tobias. 1602 steunt op het titelblad van het in dat jaar gedrukte Diarium: per F.Petrum Vladeraccum, Iuventutis Fraternalis Rectorem, & Primariae classis Praelectorem.
23. Cf. Tobias, 7-22. Het stuk wordt ook nog vermeld in de stadsrekeningen van Den Bosch: zie R.A. van Zuijlen, **Inventaris der archieven van de stad 's Hertogenbosch, chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende, II** ('s Hertogenbosch, 1864), p.1101-1102. Zie verder noot 2.
24. Cf. C.Vlad.,Ep.,13,10: et quandoquidem comico studio tantopere caperis, ut propemodum *Optgov* sit tibi *pópatgov*, *Kal on5 p#7011*; P.Vlad.,Ep.ded.Tob.: mentem ad studium comicum, ad quod natura proclivior patris mei iudicio censebar, appuli.
25. C.Vlad.,Ep.,12,7: Meus filius, Petrus Vladeraccus, Rector domus divitum fratrum nostrae civitatis, mihi haec scribenti dixit sibi a coenobiarcha in mandatis datum, ut simul impressi fuerint, curaret pro domestico auditorio mitti exemplaria ducenta, et coenobii librarium solutissimum esse. Id quod sua manu confirmat: Petrus Vladeracken. Zie ook Van den Oord, **Bosch' boekbedrijf**, p.265-266. Of deze bestelling daadwerkelijk werd uitgevoerd, is niet bekend. Nauwelaerts, **Latijnse school**, p.91-92, vergist zich in zijn interpretatie dat deze bestelling niet alleen voor het fraterhuis zou zijn, aangezien hij bij vergissing begrepen heeft dat Petrus de taak van Louwius had overgenomen, i.p.v. andersom. Elders (bijv. p.184-185) laat hij Louwius wel Petrus' taak overnemen.
26. Cf. **P.Vlad.,Ep.ded.Tob.:** conscripseram tum actus aliquot Tobiae nostri, cum subito gravior non solum publicae catecheseos moles me invadit, verumetiam propter repentinum Louwii discessum cogitus antiquo genitor me includere ludo. Het is niet helemaal duidelijk wat Vladeraccus met **publica catechesis** bedoelt: het kan gaan om echt catechisatie-onderwijs (zie daarover in Den Bosch: Nauwelaerts, **Latijnse school**, p.63-68; A.M.Frenken, "Bijdrage tot de geschiedenis van het Catechismusonderwijs in het bisdom 's Bosch tot aan het jaar 1625", in: **Bossche bijdragen**, 20 (1950), p.1-71; Petrus wordt echter in geen van deze twee publicaties i.v.m. het catechisatie-onderwijs genoemd) of mogelijk wordt eerder een functie in het parochiewezen bedoeld: op een dergelijke preekopdracht (?) zou het vervolg van de brief kunnen wijzen: **saepius ter uno die concionandi**.
27. P.Vlad.,Ep.ded.Tob.: principio tum negotiorum multitudine...absolutam prope reiicio comoediam.
28. Zie voor dit programma: Nauwelaerts, **Latijnse school**, p.262-20. Zie over Simon Verepaeus (Dommelen, 1522- 's-Hertogenbosch, 10 november 1598): Nauwelaerts, **Latijnse school**, p.166-179; Nauwelaerts, **Simon Verepaeus (1522-1598), paedagoog der Contra-Reformatie** (Opvoedkundige brochurenreeks, 145; Tilburg, 1950); Nauwelaerts, "La correspondance de Simon Verepaeus (1522-1598)", in: **Humanistica Lovaniensia**, 23 (1974), p.271-340.
29. Cf. o.c., p.185 en 190. Op het onder n.22 geciteerde titelblad van het **Diarium** (1602) wordt Petrus immers slechts genoemd als rector van de **fraterna iuventus**, i.e. de jeugd van het fraterhuis, en als leraar in de hoogste klas. Zie over Lambertus van Berchem Nauwelaerts, **Latijnse school**, p. 185-186.
30. **P.Vlad.,Ep.ded.Diar.:** indolui mecum, quod ob valetudinariam prorsus valetudinem, ut qui me nondum a febris confirmarim, solus inertis instar cessatoris domi propter focum desiderem. Deze brief werd als n.2 uitgegeven door Nauwelaerts, "Quatre lettres", p.262-263 en is gedateerd op **ipso D.Elisabethae festo**. Nauwelaerts identificeert deze datum met 5 november 1602, Bressers, **Tobias**, p.16.23-24,

- met 19 november 1601. Aangezien op die laatste datum het beleg echter nog aan de gang was en anderzijds in de brief duidelijke toespelingen gemaakt worden op een gelukkige afloop, moet de brief gedateerd worden na 27 november 1601. Aangezien daarnaast het boekje verscheen in 1602 en er meestal enige tijd verliep (en verloopt) tussen indienen van de publicatie en werkelijke uitgave, lijkt ons Nauwelaerts' datum wat aan de late kant. Bovendien dateert de **approbatio** van 13 januari 1602, terwijl een post in de stadsrekeningen evt. op 8 februari als **terminus ante quem** zou kunne wijzen. Daartegenover blijkt o.m. uit de toespeling op de **Elenchus in Batavos** (praeter carmen quoddam) dat de brief toch zeker ná het opbreken van het beleg moet worden gedateerd, zodat we de datering van Bressers niet zonder meer kunnen overnemen. Misschien kan het probleem worden opgelost door de post in de stadsrekeningen te begrijpen als slaande op een handgeschreven tekst of op de bij de biografen vermelde doch verder niet traceerbare editie van 1601 (als die dus bestaan mocht hebben). Zonder op zich echte bewijzen te hebben voor een andere datum, zouden wij (na Elisabeth, moeder van Johannes de Doper (5-11), en Elisabeth van Thnringen (19-11)) ook nog Elisabeth van Portugal (8 juli) willen suggereren en dus als derde mogelijke datum 8 juli 1602 willen voorstellen.
31. Schutjes, **Geschiedenis van het bisdom**, V, p.355, vermeldt dat hij al in 1603 in Oirschot aanwezig was. De institutie tot pastoor dateert van 20 oktober 1604 (Archief Bisdom 's-Hertogenbosch, **Institutiones ad pastoratum**, nr.67): "Reverendissimo in Christo patri et Domino D.Episcono Buscoducensi Vicedecanus et Capitulum ecclesiae collegiatae divi Petri Oirschotensis debitam reverentiam et honorem! Notum facimus per praesentes, quod honorabili Domino Petro Christophori Vladeracco, presbytero, pastoratum ecclesiae collegiatae et parochialis divi Petri Oirschotensis contulimus eundemque Reverendissimae paternitati vestrae examinandum et approbandum praesentavimus et per praesentes praesentamus. Datum Buscoduci anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo quarto mensis vero octobris die vigesima. Johannes vanden Hove, presbyter canonicus." Johannes van den Hove wordt in 1588 als lid van het kapittel van Oirschot genoemd en werd in 1609 op aandringen van bisschop Masius tot deken gekozen, al schijnt deze keuze niet bevestigd te zijn. Bij de visitatie van bisschop Zoesius op 15 juli 1615 legde hij zijn waardigheid weer neer; zie: Coppens, **Nieuwe beschrijving**, 111,2, p.150-151; Schutjes, **Geschiedenis**, V, p.368-369. Van den Hove werd opgevolgd door de Leuvenaar Fredericus Havens (zie: Verweij, "Oirschot en de Leuvense universiteit", in: **Oog op Oirschot**, p.165). De kapitteldeken was de onmiddellijke superieur van de pastoor.
 32. Zie over Oirschot: H.J.M.Mijland-L.M. van Hout-J.P.J.Lijten, **Oog op Oirschot** (Oirschot, 1991). Met name de bijdragen van J.Lijten behandelen de oude (middeleeuwse) geschiedenis en de rechtspraak (resp. p.33-51 en 88-104). Voor het intellectuele leven verwijzen we naar Verweij, "Oirschot en de Leuvense universiteit", p.158-189.
 33. Zo Nauwelaerts, in **NBW**, k.860; Schutjes, **Geschiedenis**, V, p.368 (vermeldt hem als scholaster, maar dat was toentertijd Johannes Daems van Nuenen).
 34. Cf. **J.-B.Gramaye, Antiquitates illustrissimi ducatus Brabantiae** (Lovanii-Bruxellis, 1708), **Taxandria**, III, p.25; Schutjes, **Geschiedenis**, III (1872), p.358. In 1613 deed hij afstand van zijn prebende.
 35. **Latijnse school**, p.182-183.

36. Cf. J.Lijten, "Bemoeienissen van de Oirschotse schepenen met pastoorsbenoemingen", in: Oog op Oirschot, p.236.
37. Zie Nauwelaerts, Latijnse school, p.183; Bressers, p.17. De brief aan Moretus werd door Nauwelaerts uitgegeven als n.3 in de "Quatre lettres", p.264-265; de littera testimonialis uit 1610 bevindt zich in het Bisdomarchief van 's-Hertogenbosch in de map Litterae testimoniales pro ordinandis 1575-1616. Nauwelaerts lijkt de vermelding als vicepastor in verband te brengen met het feit dat Petrus' voorganger Michael van Merevoort geen ontslag nam. (Zie over deze: Schutjes, Geschiedenis, III, p.568 en V, p.355.)
38. Zo wordt Oirschot vaak over het hoofd gezien i.v.m. de aanduiding als "stad". In Brabant gold een ander begrip "stad" dan bijv. in Holland, waar de (volgens) Brabants begrip) vrijheden ook "stad" werden genoemd. Als dan ook nog blijkt dat er nooit sprake geweest is van een expliciete verlening van het vrijheidsrecht, zoals bijv. aan Oisterwijk of St.-Oedenrode in 1232, maar dat dit Oirschotse vrijheidsrecht autochtoon en geleidelijk gegroeid is (en later door de hertogen in de praktijk erkend), is het duidelijk dat bepaalde opvattingen over "stad", waar o.m. verlening van het stadsrecht belangrijk is, Oirschot te kort doen en dat daardoor de juiste positie van de oude vrijheid vaak onrecht is aangedaan.
39. Uitgegeven door Frenken, Documenten, resp. p.263-267 en 269-271.
40. Volgens uitspraak van Jaspard de Vosse (vermeld vanaf 1566, onderdeken in 1608, + 1617; zie Schutjes, Geschiedenis, V, p.367): pastorem bene facere officium suum (Frenken, Documenten, p.264).
41. (Vladeraccus) optaret sibi dari subsidiarium in administratione sacramentorum, cum vix tantae communitati sufficiat (Frenken, Documenten, p.271; zie verder ook p.172 in de inleiding op Oirschot).
42. D.Petrus Vladeraccus, annorum 45, ab annis undecim pastor in Oirschot, habet duo milia communicantium, inter quos duos, qui non communicarint, nomine Theodorum Gerardi et Annam Gerardi, suspectos de haeresi. Dicit Gasparum van Esch a 13 annis esse concubinarium et Marcelium Stadthouders qui quasi incertis sedibus vagatur et Silvaeducis suam habet concubinam. Nullos quod sciat, habet adulteros. Optaret Dominos de capitulo urgere aedituos, ut maior ornatus templi habeatur cura, curarent etiam fieri ad minimum tria sedilia ad excipiendas confessiones...Dicit computum fabricae reddi coram capitulo, proinde sese ignorare statum fabricae. Insuper addidit nunquam lumen ardere ante Venerabilem Sacramentum. (Frenken, Documenten, p.271; wij wijzen op enkele typische humanistische termen, zoals aedituos en templi: zijn deze van Vladeraccus zelf afkomstig of van de secretaris?)
43. Van Esch, nisi cogatur, suam non ducet. Examinavi eam hodie: affirmat sibi adhuc nihil prorsus af fulgere spei, ut cum ea matrimonium contrahat, qui quotidie praeter maeandros et effugia nihil meditat. Quod promotor praetexere videatur eos esse separatos, asseveravit adhuc hodie ipsius mihi concubina merum esse fucum eius, ut qui nunc in matris aedibus praebeat, nunc apud ipsam caenet et dormiat quotiescumque quandoque velit. Paucis dito quod me mordet: relicturum me potius pastorum Oirschotianum (quidquid tandem sit agendum) ad Johannalia proxima, quam tam publicum scandalum in homine ut ditissimo ita arrogantissimo diutius laturum. (Niet gepubliceerde brief (wel afgedrukt bij Bressers, p.187-188) in het Bisdomsarchief van 's-Hertogenbosch, dossier Oirschot.)
- Gaspar van Esch is mogelijk te identificeren met Gaspar van Esch, zoon van Jan van Esch (president-schepen van Oirschot en rentmeester der heren van Oirschot,

- + 10 februari 1606) en Theodora van Breugel, later gehuwd met Hester Segers, + 1635; zie Frenken, Genealogieën van eenige voorname, aan elkaar verwante Meierijsche geslachten ('s-Hertogenbosch, 1918), p.33, s. IVb en V; A.E.M. van Esch, "Genealogie van Esch te Oirschot", in: Campinia, 19 (1989), p.31, s.IXa-2. De familie Van Esch woont nog steeds in Oirschot en vormt een van de meest autochtone families.
44. Cf. Frenken, Documenten, p.172.
45. Postea comparuit D.Vladeracke, pastor in Oirschot, cui mandavit Reverendissimus Dominus per modum provisionis ut omnibus officiis suis fungatur iuxta usum Romanum. (Frenken, Documenten, p.264.) Uit het visitatieverslag van 1608 blijkt regelmatig dat het Concilie van Trente nog niet werd nageleefd in Oirschot: e.g. "nihil scit de observatione Concilii Tridentini" (p.264), "dicit quod de observando Concilio Tridentino parva fiat apud eos mentio" (p.265).
46. Zie P.Vlad.,Ep.,3 (ed. Nauwelaerts, p.264-265) d.d. 7 november 1612: pecunias prima occasione mittent, quia libros ante Adventum (tum enim reiecto tandem usu Leodiensi, Romano libenter sese officio accingerent) sibi comparare conabuntur.
47. Zie over deze kapittelschool: M. Schoengen, Geschiedenis van het onderwijs in Nederland (Amsterdam, 1911-1925), p.235-237; J.Lijten, "De Latijnse school van Oirschot", in: Campinia, 19 (1989), p.86-100 (m.b.t. Vladeraccus vooral p.92-93; van deze bijdrage verscheen een summere samenvatting in Oog op Oirschot, p.156-157). De school werd voor het eerst in 1293 genoemd en beleefde haar grootste bloei in de periode 1629 tot 1648, toen katholiek onderwijs in 's-Hertogenbosch niet meer mogelijk was. In 1678 werd de hogere afdeling gesloten, de lagere bleef voortbestaan en bestaat op dit moment nog als de St.-Odulphusschool (basisschool). Het oude schoolgebouw staat er nog steeds en vormt een van de mooiste panden van het dorp (16de-17de eeuw). (Het toeristische plaatje op het gebouw bevat praktisch uitsluitend nonsens.)
48. Johannes Daems van Nuenen was kanunnik vanaf 1593, wordt bij de visitatie van Masius in 1608 scholaster genoemd en stierf op 14 september 1614. Hij bouwde in Oirschot het nog altijd bestaande Huize Groenbergh, dat met de Latijnse school tot de mooiste gebouwen van het dorp telt. Tevens liet hij een fundatie na, waarvan de huizen ook nog steeds bestaan, vlak naast zijn eigen woning. Zie Schutjes, Geschiedenis, II (1872), p.244-245; V, p.207, 368 en 374.
49. Frenken, Documenten, p.271. De identiteit van deze schoolmeester is (helaas?) niet met zekerheid vast te stellen, maar vermoedelijk gaat het om Lambertus van Boxtel die tegelijk kapittelnotaris was: cf. Lijten, "Latijnse school", p.94.
50. Bij de visitatie van Zoësius stelde Gevardus van Ostade: debere etiam pastorem relinquere scholam (Frenken, Documenten, p.270; Gevardus van Ostade was kanunnik vanaf 1608 of 1609 en stierf als vicedecanus op 12 augustus 1640; zie Schutjes, Geschiedenis, V, p.369). Bij diezelfde gelegenheid klaagde Folquardus Reijs: et pastorem non debere retrahere iuvenes a schola, quod est in praeiudicium ludimagistri (Frenken, Documenten, p.270; Folcardus Reijs (1585-1626) uit 's-Hertogenbosch, studeerde rechten in Leuven (vermeld in 1607-08, voerde later de titel iuris utriusque licentiatu), was in 1609 deken van het kapittel van Geel en per 24 januari 1611 kanunnik in Oirschot; zie Schutjes, Geschiedenis, III, p.737; V, p.369; Bots, Noordbrabantse studenten, p.595, n.4305; Verweij, "Oirschot en de Leuvense universiteit", p.188). Men zie over Vladeraccus' bemoeienissen verder Lijten, "Latijnse school", p.92-93.

51. Frenken, **Documenten**, p.276, n.26.
52. **Taxandria, III**, p.25 (oorspronkelijk verschenen rond 1609-10).
53. Zie: **Officieel Reisboek voor Noord-Brabant** (Eindhoven, ca.1956-57), p.469: In een stuk van 1293 is sprake van een kapittelschool, waarvan de geleerde Petrus Christophorus (**SIC**) van Vladeracken 1604-1618, pastoor van Oirschot, ook scholasticus is geweest.
54. Cf. Verweij, "Het Humanisme in Oirschot: Petrus Vladeraccus", in: **Oog op Oirschot**, p.209-215.
55. De sterfdatum 1616, die men bij de oudere biografen vindt (Foppens, Paquot, Hofman Peerlkamp, Van der Aa (1610: mogelijk een drukfout voor 1616), Coppens), is onjuist.
56. Zie J. Lijten, "De heren van Oirschot", in: **Oog op Oirschot**, p.73-75, tekening van de zerk op p.76.
57. Zie over hem: G.T.Haneveld, **Mr. Arnodus Fey, chirurgijn tot Oirschot** (Amsterdam, 1977); J. Lijten, "De medische school van Oirschot", in: **Campinia**, 20 (1990), p.156-173 (samenvatting in **Oog op Oirschot**, p.230-231).
58. De correcte tekst luidt (in afwijking van de lezing van Nauwelaerts, **Latijnse school**, p.183, n.341): MONVMENTUM VENERABILIS DNI PETRI VLADERTACCI PASTORIS HVIVS ECCLISIE QVI OBIIT 6 IANNA 1618. De steenkapper was niet de meest bekwame vakman: de tekst bevat drie fouten. De letters ETR in de voornaam zijn bijna weggesleten: de steen heeft een tijd als dorpel gediend. Zie: P.C. Bloys van Treslong Prins, **Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Brabant**, II (Utrecht, 1924), p.109, n.16; tekening in **Oog op Oirschot**, p.209.
59. Zie H. Schnur, "Hebrew Quotations in the Correspondance of Chr. Vladeraccus", in: **Humanistica Lovaniensia**, 23 (1974), p.385-386.
60. I, p.455. Henricus van den Leemputte ('s-Hertogenbosch, 1588-1657) was als **vicarius capitularis** van het Bossche kapittel van 1647 tot 1657 hoofd van het Bossche dioceses; cf. Schutjes, **Geschiedenis**, 2 (1872), p.131-133.
61. **Latijnse school**, p.182, n.335.
62. De twee gedichtjes werden met inleiding en commentaar uitgegeven in Verweij, **Vladeracci tres**, p.76-79. In de bestaande overzichten van Petrus' werk worden ze niet genoemd, wel door Nauwelaerts, "Het letterkundig werk van de Nederlandse humanist Christophorus Vladeraccus", p.10, alsmede door Bressers, p.26.
63. Cf. Verweij, **Vladeracci tres**, p.61-62.77.
64. De **Congratulatio** werd niet als zelfstandige tekst herkend door de eerdere biografen. De tekst werd door ons uitgegeven: Verweij, "De "gelukwens" van Petrus Vladeraccus. De Bossche stadsraad geprezen", in: **In Buscoducis. 2 Bijdragen** (Maarssen-'s-Gravenhage, 1990), p.385-386 (met Nederlandse vertaling); Verweij, **Vladeracci tres**, p.79-82 (met commentaar).
65. De **Tobias** ('s-Hertogenbosch, Jan van Turnhout, 1598) wordt door alle biografen vermeld (behalve NNBW) en bovendien door G.H.M. Delprat, **Verhandeling over de broederschap van G. Groote en over den invloed der fraterhuizen op den wetenschappelijken en godsdienstigen toestand, voornamelijk van de Nederlanden na de veertiende eeuw** (Arnhem, 1856 (2)), p.130; A.Wick, **Tobias in der dramatischen litteratur Deutschlands** (diss. Heidelberg, 1899), p.79. Men zie, van de gepubliceerde literatuur, met name: Nauwelaerts, **Latijnse school**, p.181-182; J. IJsewijn, "Theatrum Belgo-latinum. Het Neo-Latijnse toneel in de Nederlanden", in: **Academiae**

- analecta. Mededelingen Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren**, 43 (1981), p.92-93, waar tevens de **epilogus** geciteerd wordt. Het stuk werd met Nederlandse vertaling en beknopte inleiding uitgegeven door T.W.M. Bressers (niet gepubliceerde doctoraal-scriptie Nijmegen, 1972). Er bleef slechts één exemplaar bewaard, welk thans berust in de bibliotheek van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant (**BNB**) en Wick vermoedden dus ten onrechte dat het stuk verloren was). Zie nog: E.A.B.J. Ten Brink, "Bossche drukken 1541-1600. Een bijdrage tot de Noordnederlandse [sic!] bibliografie", in: **Varia historica Brabantica**, 2 ('s-Hertogenbosch, 1966; p.95-152, p.149, n.162; Van den Oord, **Bosch' boekbedrijf**, p.199, n.293. Men zie verder nog de post in de stadsrekeningen van 1598: Van Zuijlen, **Inventaris**, p.1115. De dedicatiebrief werd uitgegeven door Nauwelaerts, in "Quatre lettres", p.258-261. In § 6 wordt nader ingegaan op deze editie en op de vermeende editie uit 1595.
66. **Exequiarum funebrium D. Philippo Secundo invictissimo Hispaniarum etcz. catholico regi D. Caroli V. imper. semper augusti filio unico, Brabantiae etcz. duci incltyto, huius patriae protectori clementissimo, observantiae et pietatis ergo Silvaeducis exhibitarum braevis et extemporalis quaedam descriptio** ('s-Hertogenbosch, Jan van Turnhout, 1600). Van deze tekst is slechts één exemplaar bewaard, nl. in de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De **Exequiae** schijnen één geheel te hebben gevormd met het **Carmen scholasticum**: het titelblad is verloren, maar de approbatie is bewaard (en gedateerd: 26 mei 1600). Dat de tekst twee jaar na datum alsnog gedrukt is, is voor Ten Brink o.m. aanleiding om deze druk inderdaad als tweede deel, ná het **Carmen**, te beschouwen: het **Carmen** was immers nog wel actueel. Bovendien wordt het gedicht in de biobibliografische lexica steeds in samenhang met het **Carmen** genoemd. De **Exequiae** worden door alle biografen genoemd (niet bij Schutjes), bovendien nog bij C.R.Hermans, **Verzameling van Kronijken, Charters en Oorkonden betreffende de stad en meijerij van 's-Hertogenbosch, I** ('s-Hertogenbosch, 1848), p.XXXI; H. Verwoert, **Handwoordenboek der vaderlandsche geschiedenis** (Nijmegen, 1851), 2 p.313-314. De tekst werd opnieuw uitgegeven door L.J.W. Smit in **Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. 1903-1909** ('s-Hertogenbosch, 1910), p.239-251. Zie verder: Ten Brink, "Bossche drukken", p.152, n.171; Van den Oord, **Bosch' boekbedrijf**, p.199, n.293. Men vergelijkte **Verhaal der plegtige uitvaart van Philips II, als hertog van Brabant, te 's Hertogenbosch, den 8 November 1598**, uitgegeven door C. R. Hermans, **Verzameling van Kronijken**, p.665-675.
 67. **Carmen scholasticum seu natalitium pro anno iubilaei 1600** (zo bij Valerius Andreas, Foppens, Paquot, Van der Aa, **BNB, NBW**, Coppens) of **Carmen heroicum in Natalem Domini** (zo bij Sweertius) ('s-Hertogenbosch, Jan van Turnhout, 1600). Verlorengegaan. Niet vermeld bij Hofman Peerlkamp, **NNBW** en Schutjes. Vormde vermoedelijk het eerste deel van de editie van de **Exequiae**. Zie verder: Ten Brink, "Bossche drukken", p.152, n.171; Van den Oord, **Bosch' boekbedrijf**, p.199, n.293; Ch.C.V. Verreyt, "Nog eenige boekwerken en geschriften der Bossche regeering aangeboden", in: **Taxandria**, 37 (1930), p.96. Voor dit boekje schonken de schepenen 8 gulden aan de drukker en nog eens 2 gulden, 17 stuivers aan een zekere Evert Coenen; zie Van Zuijlen, **Inventaris**, II, p.1127.

68. Zie voor dit genre hoofdstuk I, n.21. Voor Den Bosch: Nauwelaerts, **Latijnse school**, p.250-251.275-276.
69. Men zie over dit beleg o.m. J.H. van Heurn, **Historie der stad en meyerie van 's Hertogenbosch, alsmede van de voornaamste daaden der hertogen van Brabant, tot den jaare 1629, II** (Utrecht, 1776), p.252-259.
70. Een aantal van deze gedichtjes werden afgedrukt door C.R. Hermans, **Verzameling van Kronijken**, p.769-775. Zie over Judocus de Weerdt: Verweij, "Enkele Spielereien van Jodocus de Weerdt in het Oirschotse archief", in: **Campinia**, 23 (1993), p.34-40.
71. (Leuven, Johannes Masius, 1602). Het boekje wordt vermeld door alle biografen (behalve Hofman Peerlkamp) en bovendien door Delprat, **Verhandeling**, p.130; Hermans, **Verzameling van Kronijken**, p.XXXIV; Verreyt, "Nog eenige boekwerken", p.96. Valerius Andreas vermeldt een editie in 's-Hertogenbosch in 1601 (gevolgd door Foppens, Paquot, Van der Aa, Coppens); zie over deze (vermeende) editie: Van der Oord, **Bosch' boekbedrijf**, p.334, n.407; de approbatie dateert van 13 januari 1602, zodat een vermelding van een editie in 1601 op een vergissing moet berusten (mogelijk volgens het bekende glosseninterpolatie-beginsel). Er is opnieuw één exemplaar van dit werkje overgebleven (Leuvense editie), nl. in de bibliotheek van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. Een Nederlandse vertaling werd uitgegeven door Smit in **Handelingen**, p.215-238. De dedicatie-brief werd gepubliceerd door Nauwelaerts, "Quatre lettres", p.262-263. Voor het boekje kreeg Vladeraccus 15 gulden van de stedelijke regering; zie Van Zuijlen, **Inventaris, II**, p.1142. Men vergelijk met het **Diarium** de bij Hermans, **Verzameling van Kronijken**, p.759-769 afgedrukte tekst **De Silvaeducensis civitatis ab hostibus obsessae liberatione** (uit J. Bochius, **Historica narratio profectionis et inaugurationis Ser. Belgii Princip. Alberti et Isabellae**, Antwerpen, 1602, p.488-500).
72. Als zelfstandige tekst vermeld door **BNB**. De tekst werd nog afgedrukt door Bochius, **Historica narratio**, p.499-500 en door Hermans, **Verzameling van Kronijken**, p.776-778 (zonder auteursnaam). Een moderne editie verzorgde Verweij, **Vladeraccus tres**, p.83-88. Hermans, **Verzameling**, p.779-789, geeft nog een Nederlandstalige **Salade op de belegeringhe ende verlossinghe vande stadt van t'sHertogen-bosche** ('s-Hertogenbosch, J. Scheffer, 1601; cf. Van den Oord, **Bosch' boekbedrijf**, p.287, n.299).
73. Resp. afgedrukt in de **Opera omnia** (Antwerpen, 1637), III, p.687-720 en 721-748. Zie hierover A. Roersch, in **BNB**, 12 (Bruxelles, 1892-1893), k.278-279.
74. Vermeld bij alle biografen behalve bij Sweertius, Hofman Peerlkamp, Kobus- de Rivecourt, **NNBW**. De aanhef (waarschijnlijk hoofdstuk 1-2) werd afgedrukt door A. Wichmans, **Brabantia Mariana tripartita** (Antwerpen, 1632), p.421-423, gevolgd door een korte samenvatting van het vervolg (zie over Wichmans: N.J. Weyns, in **NBW**, 5 (Brussel, 1972), k.1003-1009). Op de pogingen dit werkje gedrukt te krijgen hebben de brieven 3 en 4 bij Nauwelaerts, "Quatre lettres", p.264-266, betrekking. De tekst werd door ons uitgegeven: Verweij, "De **Diva Virgo Oirschottana** van Petrus Vladeraccus (1571-1618)", in: **Campinia**, 19 (1989), p.119-128 (met inleiding en Nederlandse vertaling; de Nederlandse vertaling en de samenvatting van de inhoud van de rest werd herdrukt in **Oog op Oirschot**, p.216-218); Verweij, "Petrus Vladeraccus and his **Diva Virgo Oirschottana**", in: **Humanistica Lovaniensia**, 39 (1990), p.320-327. In het eerste artikel wordt nader ingegaan op de lotgevallen van het handschrift, in het tweede komt de **imitatio** van Lipsius meer aan bod.

75. "Quatre lettres", nl. de dedicatiebrieven van de **Tobias** en het **Diarium** en de twee brieven die betrekking hebben op de **Diva Virgo**.
76. Naast de in de vorige noot genoemde werd ook nog die van de **Exequiae** gepubliceerd en wel door Smit in de **Handelingen**, p.241-243.
77. Nl. voor Johannes Judoci Zeelstius (20 september 1602), Johannes Henrici Alberti filius (7 april 1607) en Dionysius a Breugel (10 maart 1615); cf. Nauwelaerts, "Quatre lettres", p.257, n.16.
78. Zo deelt Bressers, p.20-28, de werken in (met als derde categorie de brieven).
79. Ter illustratie van deze verschijnselen zie men bijv. J. Lijten, "De installatie van de eerste predikant in Oirschot", in: **Oog op Oirschot**, p.233-235; J. Lijten, "De schuurkerk", in: **Oog op Oirschot**, p.248-253.
80. Zo spreekt ook Van den Oord in zijn overigens zeer belangwekkende studie **Twee eeuwen Bosch' boekbedrijf** over 's-Hertogenbosch vanaf 1600 als over een Noordnederlandse stad en vraagt zich af waarom er geen boekdrukkers uit Antwerpen na de val van die stad naar Den Bosch zijn gegaan, zoals naar andere Nederlandse steden (p.273). Bots c.s. hanteert in zijn **Noordbrabantse studenten** zowel chronologisch als geografisch eenheden zonder inhoud: de periode 1550-1750 steunt uiteindelijk nergens op en verdoezelt alleen het nog veel grotere belang van de Leuvense universiteit voor het noordelijk deel van het hertogdom, daar deze juist in de eerste helft van de 16de eeuw haar grootste bloei beleefde. Daarnaast bestaat de huidige provincie Noord-Brabant uit en groot Brabants deel en een kleiner Hollands (met nog wat Luiks, Gelders, Zeeuws en onafhankelijk terrein), die cultuurhistorisch geen eenheid vormen en dus niet zonder meer naast elkaar mogen worden gezet (zie onze kritiek op deze afbakening in "Oirschot en de Leuvense universiteit", in **Oog op Oirschot**, p.171). Over het gebrek aan enige feitelijke historische achtergrond in de afbakening van het werk van P.N.M. Bot, **Humanisme en onderwijs in Nederland** spreken we niet eens.

II. EEN SCHOTSE SCHOOLMEESTER IN BEST

door J. Lijten

Na de vrede van Munster werden in het kader van de 'politique reformatie' zo spoedig mogelijk alle gesalariëerde overheidsbetrekkingen aan de katholieken ontnomen en aan gereformeerden toebedeeld. Rechtstreekse gegevens over ontslagen en benoemingen zijn uiterst schaars. Meestal is enkel uit terloopse vermeldingen op te maken, wie een bepaalde functie bekleedde.

Wie in Best tot 1648 als schoolmeester fungeerde, is ons niet met zekerheid bekend. Vermoedelijk werd deze taak vervuld - zoals op de meeste niet al te grote plaatsen gebruikelijk was - door de kapelaan.)

Waarschijnlijk is Jan Reyssen spoedig na 1648 als schoolmeester in Best aangesteld. Wij speurden hem daar in 1654 in deze functie,²⁾ waarin hij tot zijn dood, ongeveer 1660, volhard zal hebben. In 1661 was hij in ieder geval overleden.³⁾ Hij is opgevolgd door zijn zoon, Augustijn, die voor het eerst als zodanig genoemd wordt in 1662⁴⁾ en van wie in 1673 wordt verklaard, dat hij nu al over 15 jaar schoolmeester is in Best.⁵⁾ Mogelijk heeft hij zijn vader in diens laatste levensjaren geassisteerd. Hij was nog in functie in 1680,⁶⁾ maar zal tussen 1680 en 1700 weer zijn opgevolgd door zijn zoon, Jan, die in dat laatste jaar als schoolmeester genoemd wordt⁷⁾ en in 1702 nog als zodanig functioneerde.⁸⁾ Tussen 1702 en 1706 is een einde gekomen aan deze familiefunctie in Best.

Met John Auchinleck trad een bijzondere figuur aan als schoolmeester en koster in Best: een moeilijk man maar met invloedrijke relaties, die toentertijd mogelijk nog belangrijker waren dan nu. Bij zijn eerste gedocumenteerde optreden in 1706 werd hij door de schepensbank reeds veroordeeld, om de sleutel van de kerk terug te geven.⁹⁾ Bij die gelegenheid werd zijn naam zelfs bijna goed geschreven: Johan Achenleck. In de 60 jaar dat hij functioneerde, is dit 'Agenlec(k)' geworden en de geleerde heren in Den Bosch, die het archief van de Raad van Brabant inventariseerden, maakten er zelfs 'Agenlet' van.

Of de bouw van een nieuwe school in Best in 1705 met zijn benoeming te maken had, blijft in het ongewisse.¹⁰⁾ Uit het proces van 1706 voor de Oirschotse schepensbank blijkt, dat hij toen zelf zijn functie vervulde. Dit zal zo gebleven zijn tot ongeveer 1729. In de tussentijdse jaren speurden wij hem meerdere malen in het Oirschotse archief) I)

Op 16 september 1729 liet hij zich inschrijven aan de universiteit van Leiden als student in de theologie. Hij gaf daarbij als geboorteplaats op Deinde in Schotland, als vader Johannes, sergeant, als leeftijd 38 jaar en werd ingeschreven als 'Sylva-ducensis', waaruit Bots c.s. concluderen, dat hij uit 's-Hertogenbosch kwam, zonder er rekening mee te houden, dat studenten dikwijls enkel de regio van hun afkomst opgaven, b.v. Meierij van 's-Hertogenbosch, en dan als 'Sylvaducensis' o.d. werden ingeschreven. 12)

Aangezien Agenleck nooit enige titel voerde, vermoeden wij, dat zijn 'studie' niet zo serieus geweest is maar meer bedoeld als avontuur en het kweken van relaties. Waarschijnlijk heeft zijn 'studie', lees: afwezigheid uit Best, geduurd tot ongeveer 1740. Wij speurden hem in die tussentijd slechts eenmaal in Oirschot in 1733.¹³⁾ Het niet-zelf-ervullen van een functie, zeker om 'studieredenen', werd in die tijd geaccepteerd. Er moest dan wel voor een vervanger gezorgd worden. Deze vervanger zal meester Hans Hendrick van der Henst geweest zijn, die wij overigens alleen kennen, doordat hij in 1738 genoemd wordt als 'substituut-schoolmeester te Best'.¹⁴⁾

Bij de nieuwe school, die in 1705 gebouwd was, zal wel een woning voor de schoolmeester zijn inbegrepen, zoals dat in die tijd gebruikelijk was. Deze woning zal Agenleck aangehouden hebben, ook in de jaren tussen 1729 en 1740, toen hij veeltijds buiten Best verbleef. Als deze school gebouwd was in verband met de benoeming van Agenleck, die nooit getrouwd is geweest, zal de inpandige woonruimte slechts voor een vrijgezel zijn ingericht. Agenleck zal hebben weten te bewerken, dat voor de substituut-schoolmeester de Bestse pastorie beschikbaar werd gesteld, immers op 2 november 1728 werd een reparatie van 'de pastorie of schoolmeesterhuis in Best' aanbesteed¹⁵⁾ en in 1733 moest er opnieuw aan de pastorie-schoolmeestershuis gerepareerd worden.¹⁶⁾

Vanaf 1740 was Johan Agenleck opnieuw in functie als schoolmeester-koster in Best en nam hij de belegging van zijn overgespaarde geld weer ter hand. Voor 1729 heeft hij voornamelijk belegd in onroerende goederen¹⁷⁾ en slechts in twee hypotheek;¹⁸⁾ vanaf 1740 enkel in hypotheek. Van dat jaar tot 1757 traceerden wij er 22 in het schepensprotocol.¹⁹⁾ Hij zal ook nog op andere wijze geld belegd en verdiend hebben en of dit altijd de toets der kritiek kon doorstaan, is twijfelachtig, aangezien de rentmeester-generaal der domeinen in 1753 een proces tegen hem voerde wegens ontduiking van de houtschat.²⁰⁾

Johan Agenleck heeft gefungeerd als schoolmeester en geldschietter in Best tot zijn dood in 1765. Als zijn opgave in Leiden klopt, zou hij 74 jaar zijn geworden, maar deze leeftijdsopgave lijkt ons te laag, anders zou hij reeds op vijftienjarige leeftijd schoolmeester in Best zijn geweest. Hoewel via goede Haagse relaties in die tijd veel mogelijk was, lijkt ons dit toch wat al te kras, zodat wij vermoeden, dat hij eerder rond de 80 geworden is.

Nadat hij op 6 juni 1765 te Best begraven was,²¹⁾ werd op 12 juni Albert van Nahuys aangesteld als curator van zijn boedel,²²⁾ die de begeerte van velen aantrok. In Oirschot waren dat de beide halfheren, de staten generaal en Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas, die 'voornamelijk belangstelling had voor financiële zaken'.²³⁾ Op titel, dat hij geen wettige erfgenamen had, willen zij de nalatenschap aan zich trekken.

Bij de aangifte voor de collaterale successie bleek hij 4 percelen grond te bezitten onder Oirschot met een totale oppervlakte van ruim twee en een halve hectare, geschat op 535 gulden.²⁴⁾ Uit de 'specifieke lijst' blijkt, dat hij ook onder

Liempde gronden bezat met enkele gebouwen, in totaal ruim drie en een halve hectare. Zijn totaal bezit aan onroerend goed onder Oirschot en Liempde, met aftrek van de daarop drukkende lasten, werd geschat op 1779 gulden.²⁵⁾ In tegenstelling tot andere specifieke lijsten vermeldt deze geen rentevorderingen, vermoedelijk vanwege de lopende procedure. In het procesdossier zit echter een volledige inventaris, opgemaakt door de curator, Albert van Nahuys, waaruit het bezit blijkt van 21 schepenschuldbrieven met een totale vordering van 4185 gulden.

Daarnaast is nog een aantekening gevonden, dat iemand in 's-Hertogenbosch 1785 gulden voor hem in bewaring had en dat hij nog achterstallig salaris als schoolmeester te vorderen had over twee volle jaren.²⁶⁾ Wij schatten, dat omgerekend naar de huidige situatie zijn totale bezit zou liggen in de orde van grootte van ca. een miljoen.

Zoals de twee halfheren van Oirschot maakte ook de heer van Liempde aanspraak op de nagelaten onroerende goederen, die in deze heerlijkheid gelegen waren. Hij sloot zich daartoe als gevoegde aan in de zaak voor de Oirschotse schepenbank. Deze besliste echter, dat er eerst in de Haagse, de Haarlemse, de Londense en een der voornaamste Schotse kranten een oproep moest worden geplaatst, zodat eventuele wettige erfgenamen zich zouden kunnen melden.²⁷⁾ De opdracht tot publicatie in de Edinburgse krant werd daar niet geaccepteerd, ondanks het feit, dat men de opdracht van de Oirschotse schepenbank in het Engels had doen vertalen. De curator van de boedel had echter zijdelings vernomen, dat ook de Hollandse kranten in Schotland gelezen werden en in feite hadden de erfgenamen zich reeds gemeld, mogelijk ook doordat een oproep door de schepenbank van Liempde wel in een Schotse krant gepubliceerd was. Het waren een oomzegger, David Auchinleck, zoon van Gilbert, die een broer was van de Beste schoolmeester en naast deze, twee broers en twee zussen uit Stonehave in Schotland, Robert, George, Ann en Jeanne Reid, die kinderen waren van een volle nicht van de overledene.

Om onbekende redenen trok de oomzegger zich terug. De heren van Oirschot hebben getracht om in een langlopend proces de familierelatie te ontkennen, maar de overgelegde verklaringen uit Schotland waren zo overtuigend, dat bij vonnis d.d. 1770.06.19 uitspraak werd gedaan en de erfenis aan de rechthebbenden werd toegewezen en overgedragen.

Intussen was Ann Reid reeds in augustus 1768 overleden in Aberdeen. Na het vonnis werd door de gemachtigde aangifte gedaan van haar overlijden en werd haar aandeel van een vierde in de onroerende goederen opnieuw getaxeerd.²⁸⁾ Op 7 mei 1772 overleed ook Jeanne Reid eveneens te Aberdeen. Op aangifte van haar overlijden door de gemachtigde werd haar aandeel van een derde in de onroerende goederen opnieuw geschat.²⁹⁾ De beide overgebleven broers zullen kort daarna de onroerende goederen van de hand gedaan hebben, zoals zij ook de hypotheken, vermoedelijk tegen aantrekkelijke condities, zullen hebben

laten aflossen. Wij speurden in de jaren 1772 tot 1774 immers de lossing aan de erfgenamen van negen door Johan Agenleck verstrekte hypotheken.³⁰⁾

Wij stoten hiermee op een probleem, dat naar mijn weten nog niet is bestudeerd, namelijk de uitvoer van kapitaal uit de generaliteitslanden. Mogelijk zal dit probleem pas in zijn omvang onderkend worden, wanneer in de komende decennia zich hetzelfde voordoet, doordat de ontwikkelingslanden enorme sommen aan kapitaal en rente moeten gaan betalen aan het westen.

Over het functioneren als schoolmeester van Johan Agenleck is ons niets bekend. Vermoedelijk heeft zijn school van mei tot september praktisch stil gelegen. In het zuiver agrarische milieu van Best moesten immers de kinderen in die tijd helpen met koeien hoeden, wieden, hooien en de oogst binnenhalen. Zestig jaar lang heeft hij in alle rust schoolmeester kunnen zijn en door zuinig leven een kapitaal verzamelen.

NOTEN

1. D.d. 1615.03.02 verklaarde Adriaan van den Dijck, destijds pastoor van Vessem, oud ca. 80 jaar, dat hij 50 jaar geleden schoolmeester in Oirschot was geweest. O.A.A.O., vrl. inv. nr. 3608. Daar hij in Oirschot enkel bekend is als kapelaan en later pastoor in Best, zullen we dit zo moeten verstaan, dat hij tijdens zijn kapelaanschap in Best ook als schoolmeester gefunctioneerd heeft.
2. Oirschots schepenprotocol van 1654, blz. 45 e.v. akte d.d. 1654.04.06.
3. Oirschots schepenprotocol van 1661, blz. 155: attestatio de vita voor Mecheltje Augustijns Adema, weduwe van meester Jan Reyssen d.d. 1661.10.02.
4. Oirschots schepenprotocol van 1662, blz. 335.
5. » » „ 1673/4, blz. 13.
6. » » „ 1679/80, blz. 282.
7. » » „ 1700, fol. 82.
8. R.A.O., civiele procesdossiers.
9. Vonnis- en edboek van 1706, fol. 374.
10. Protocol van allerhande akten van 1705, fol. 193 - 196: aanbesteding van de bouw van deze school d.d. 1705.06.30.
11. Protocol van allerhande akten van 1708, fol. 21; 1711, fol. 161; schepenprotocol van 1717, fol. 29; 1718, fol. 76; 1720, fol. 228"; 1722, fol. 107; 1723, fol. 187.
12. H. Bots, J. Matthey, M. Meyer, Noordbrabantse studenten 1550 - 1750, Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland XLIV, nr. 61.
13. Oirschots schepenprotocol van 1733, fol. 420^v.
14. Dingrol van civiele zaken van 1738, fol. 18.
15. Protocol van allerhande akten van 1728, fol. 188^v.
16. „ „ „ 1733, fol. 32.
17. Oirschots schepenprotocol van 1717, fol. 29 - 31^v; 1718, fol. 76 e.v.; 1723, fol. 187 e.v.; 1733, fol. 420^v e.v.
18. Oirschots schepenprotocol van 1720, fol. 228' e.v.; 1722, fol. 107 e.v.v.

19. Oirschots schepenprotocol van 1740, fol. 329; 1741, fol. 95vo e.v.; 1742, fol. 112; 1745, fol. 47 en 112; 1746, fol. 157'; 1747, fol. 195vo en 210; 1749, fol. 37'; 1750, fol. 73vo, 93 en 149; 1752, fol. 311"; 1753, fol. 193; 1755, fol. 5' en 33; 1756, fol. 50", 64", 73", 75vo en 110vo.
20. Archief van de Raad van Brabant, inv.nr. 788, doss. nr. 3612.
21. R.A.O., Register van taxaties voor het collateraal 1755/73, fol. 208.
22. R.A.O., Dingrol van 1765, fol. 268.
23. J. Lijten, 'De heren van Oirschot', in Oog op Oirschot, Oirschot 1991, blz. 83.
24. Zie noot 21.
25. Register van taxaties 1755/73, fol. 209 e.v.v.
26. **R.A.O.**, code 2.11.23.22.6, dossier Auchinleck.
27. Zie noot 21; vrgl. ook Jacq. J.M. Heeren, 'Verre familie van een schoolmeester uit Best', in Taxandria (1929), blz. 11 e.v.
28. Register van taxaties 1755/73, fol. 393.
410.
30. Marginale aantekeningen daarvan in de schepenprotocollen van 1745, fol. 47; 1747, fol. 210; 1750, fol. 149vo; 1752, fol. 311"; 1756, fol. 50vo, 64vo, 73vo, 75vo en 110vo

III.

**VAN DE MAERSELAER
- DIE MEN HEIJT VAN DE SCOET -
DE OUDSTE GENERATIES**

door A.C.M. Neggers

De Oirschotse familie van de Maerselaer (later geheten: van de Morselaer) dankt haar naam aan een "stuk beempt, geheten dat Marcelaer, gelegen in die hertscap van Straten". I) Nog nu ligt in de gemeente Best het buurtschap Mosselaar.

B.W. van Schijndel vond in de Bossche protocollen ook nog het huis en erf "het Marselaer" te Aarle, dat in 1386 door Daniel van Vlierden in erfcijns werd gegeven.²⁾

In de oudste rechterlijke archieven van Oirschot wordt de familie van de Maerselaer ook van de Schoot genoemd.

De stamvader van dit geslacht heet dan ook:

I. Henrick van de Schoet.

kinderen:

1. Henrick van de Scoet alias Maerslaer, volgt II.

2. IJke Henrick van de Schoet, huisvrouw van Jan den Coninck.³⁾

Op 25-2-1483 dragen Henric en Dirc, kinderen wijlen Henric van de Scoet alias Maerslaer, Jan, Henrick en Lisbeth, kinderen Jan van de Maerselaer een stuk land, geheten "de Bocht" in de Hertgang van Aerle, "hen verstorven van wijlen IJda Conincs, hun moeijen (= tante) over aan Aelbrecht Henrics van de Maerselaer.

II. Henrick van de Scoet alias Maerslaer⁴⁾, overleden voor 1463⁵⁾, tr. Kathelijn, dochter van Henrick Aelbert van de Notelen.

Kinderen en kleinkinderen van Henrick van de Maerselaer en Kathelijn, zijn huisvrouw, die dochter was van Henrick Aelbert van de Notelen, gaan op 14-8-1504 een erfdeling aan.

kinderen:

1. Aelbrecht Henric van den Maerselaer (die men heijt van den Schoet), H. Geestmeester, schepen,⁶⁾ fabrieksmeester der kercke Sinte Pieter in Oirschot,⁷⁾ tr. Aleijt dr. Claus den Becker.⁸⁾

Aelbrecht van de Maerselaer is momboir over de kinderen van Jan van de Maerselaer.⁹⁾

2. Dirck Henric van den Maerselaer (volgt IIIa).

3. Henrick Henrics van de Schoet, geheten van de Maerselaer¹⁰⁾, tr. Korstijnen, dochter van Art Danels.¹¹⁾ Uit dit huwelijk zijn geen kinderen gevonden.

4. Henrikske Henrics van den Maerselaer.
5. Heijlwich Henrics van den Maerselaer.
6. Jan Henrics van den Maerselaer (volgt Mb).
7. Marijen Henrics van den Maerselaer. Zij heeft een natuurlijke dochter Lijsbeth bij Jan Willem Vos.¹²⁾ Henric en Marie, zoon en dochter van Henric van de Maerselaer, kopen op 28-12-1474 14 lopen rogge van Everit Gheerit van den Hoeven.¹³⁾

IIla. Dirck Henric van den Schoet alias Maerselaer¹⁴⁾, tr. Gotstuwe (Stuijke), dochter van Jacop van Doormaelen¹⁵⁾. De kinderen van Dirc Henrics van de Maerslaer en Stuijke gaan op 15-9-1536 erfdeling aan.¹⁶⁾

Die kinderen zijn:

1. heer Dirck, priester.
2. Jan.
3. Berte, gehuwd met Dirk Jan Rutgers.
4. Elisabeth, gehuwd met Marten Dircx van de Heijde.
5. Heijlwich, gehuwd met Mathijs Daniel Wilbert.
6. Kathlijn.

IIlb. Jan Henrics van den Maerselaer, overleden voor 1473, als Aelbrecht, Henric en Dirc, zijn broers reeds optreden voor zijn kinderen.¹⁷⁾ Mogelijk is hij gehuwd met Kathrinen, dochter van Henric Jan Zibben.

kinderen:¹⁸⁾

1. Jan Jan Henric van de Maerselaer (volgt IVa).
2. Henric Jan Henric van de Maerselaer (volgt IVb).
3. Lijsbeth Jan Henric van de Maerselaer, gehuwd met Danel Jan Danels (van den Dijck). Hun zoon is Jan Daniel den oude van den Dijck, die gehuwd was met Mechtelt Dielis Stans.

IVa. Jan Jan Henric van de Maerselaer, overleden voor 1529, gehuwd met Elisabeth Willems van Haren.

De kinderen van Jan van de Maerselaer en Elisabeth Willem van Haren gaan op 23-1-1529 een erfdeling aan.¹⁹⁾

Die kinderen zijn:

1. Willem.
2. Jan.
3. Katalijn.
4. Godefrida, gehuwd met Henrik Peter Danels.
5. Elisabeth, overleden voor 1529²⁰⁾, gehuwd met Ghijsbrecht die Cort. De kinderen van Ghijsbrecht die Cort "van de leste bedde" dragen op 20-6-1542 alle "alsulcke goederen hen gemaict ende gelegateert door wijlen Elisabeth Jansdochter van de Maerselaer" op aan Jan, zoon van wijlen Jan van de Maerselaer, Katelijn en Goertke, zusters en t.b.v. de kinderen Willem, zoon van Jan voorschreven.²¹⁾

IVb. Henric Jan Henric van de Maerselaer, overleden voor 1500²²⁾, gehuwd met Aleijt, dochter van Goijaert van de Langenneep.

Henrick Jans van de Maerselaer draagt op 4-2-1494 Jan Jacobs van de Sande "huijs, hof met erff tot Naastenbest" op.²³⁾

Op St. Laurentiusdag 1500 draagt Goijaert Willems van Budel als man en momboir van Janneke sijn wijf, wijlen dochter van Aeriaen Jan Bos-hovens een "naerschapsbrief van Den Bos..h" over aan Aelbrecht van de Maerselaer, ten behoeve van Henrick de Outste en Henrick de Jongste van jaren en Jan en Goijaert, allen kinderen van wijlen Henrick Jans van de Maerselaer.

kinderen:

1. Jan Henric van de Maerselaer.
2. Goijaert Henrich van de Maerselaer, gehuwd met Elisabeth Willem van Cuyk.
3. Henrick de oudste, of Groet Heijn van de Maerselaer.
4. Henrick de jongste, of Kleijn Heijn van de Maerselaer.

NOTEN

1. R.A. (Oirschot) 122A, f. 21v.
2. B.W. van Schijndel, Van der Marselaer dit d'Oerschot, in Br.L. 1961, pag. 142.
3. R.A. 124A, f. 24, d.d. 4-11-1475.
4. R.A. 124B, f. 203.
5. R.A. 122A, f. 21v.
6. R.A. 125B, f. 580.
7. R.A. 126C, f. 145.
8. R.A. 125A, f. 151.
9. R.A. 124B, f. 202.
10. R.A. 125A, f. 253.
11. R.A. 124A, f. 8.
12. R.A. 122B, f. 29v, R.A. 123, f. 266.
13. R.A. 124A, f. 14.
14. R.A. 125A, f. 253.
15. R.A. 126B, f. 331.
16. R.A. 132B, f. 437, d.d. 15-9-1536.
17. R.A. 123, f. 400, d.d. 10-11-1473.
18. R.A. 124B, f. 204.
19. R.A. 127, f. 67.
20. R.A. 129A, f. 7.
21. R.A. 132D, f. 148.
22. R.A. 126B, f. 344.
23. R.A. 126A, f. 144.

IV. KEMPISCHE CURIOSA 28

UYT SYNEN BRODE DOEN

door J. Lijten

In 1950 publiceerde professor Mr. E.M. Meyers een artikel, waarin hij wees op een mogelijkheid in de 'Mempische wet' voor een vader om zijn zoon te emanciperen 'uit den brode doen', waardoor de minderjarige zoon handelingsbevoegdheid verkreeg en de vader niet meer voor diens schulden aansprakelijk was.) Het is een rechtsfiguur, die in de volksmond gewoonlijk 'handlichting' genoemd wordt. Dit begrip stamt af van wat de oude Romeinen 'manumissio' noemden en dat vooral gebruikt werd voor de vrijlating van een slaaf. Het gezegde 'de hand van iemand aftrekken' is een vergelijkbaar begrip.

Professor Meyers, ongetwijfeld een autoriteit op rechtshistorisch gebied, suggereerde, dat hier iets bijzonders aan de hand zou zijn. Wat de naamgeving 'Mempische wet' betreft, is dit mogelijk zo, maar het begrip 'handlichting' of 'emancipatie' was algemeen, hoewel de rechtsfiguur niet zo vaak gebruikt zal zijn, waardoor gemakkelijk ook het begrip als uitzonderlijk gezien werd.

In 1956 publiceerde F. Smulders een artikel 'Emancipatie volgens Bosch' recht'.²⁾ Ook in Breda was deze rechtsfiguur bekend.³⁾

In Oirschot vonden we eveneens een voorbeeld van een dergelijke emancipatie of handlichting. Het stuk werd aangetroffen los inliggend in het schepensprotocol van 1511. Het was kennelijk niet van de hand van de secretaris en zal dus bij diens afwezigheid door een der bij de rechtshandeling aanwezige schepenen zijn opgetekend. Deze was niet zo vaardig met de pen en vergat ook de akte te dateren en de namen der betrokken schepenen-getuigen te vermelden. De secretaris zal de akte geïngrosseerd hebben en het niet nodig gevonden hebben om een correcte minuut in het protocol te schrijven.

De datering konden wij bij benadering oplossen, omdat Henricus Vos die met het oog op zijn studie geëmancipeerd werd, op 22 mei 1515 in Leuven geïmmatriculeerd werd.⁴⁾ De akte zal dus in de eerste helft van mei 1515 gepasseerd zijn.

NOTEN

1. E.M. Meyers, 'Le droit Ménapien', in Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis, deel XVIII (1950) blz. 5 - 18.
2. F. Smulders, 'Emancipatie volgens Bosch' recht', in Brabants Heem jrg. 8 (1956) blz. 154.

3. F.F.X. Cerutti, Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda, deel II, Bussum 1972, nr. 641, met opschrift: Emancipatio van jonckgreve Enghelbrecht. Vrgl. ook blz. 70, noot 2 en nr. 823.
4. M. Verweij, 'Oirschot en de Leuvense universiteit', in Oog op Oirschot, Oirschot 1991, blz. 174, nr. 44.

Oirschots schepensprotocol van 1511, los inliggend.

Adriaen Vos van Beerze doet zijn zoon Henricus 'uit synen brode' vanwege zijn studie.

N.B. Daar de schepenen de v en de w nogal eens door elkaar haalt, hebben wij die letters gecorrigeerd.

Dat vor ons comen is Adriaen Voss van Berze ende heeft uyt synen brode gedaen Henricus Vos synen soen ende gevest heeft tot sinder scolen te gaen te hulpen enen bempt, ghelegen aen den Langendyck in der prochie van Oirschot in der hertganck van der Notelen, met enen eynde aen die gemeyntheit ende metten anderen eynde aen Ervert Willem Rutgerssoen, metten enen syden aen Danels van der Meyen kynderen ende metten anderen syden aen Jannen Vermolen, ende geloeft commer van sinder wegen daerinne af te doen, behoudelyck, dat Henric hyruuyt gelden [sal] jaerlix enen auden groten scyns mynen genedichen heeren ende noch sal hy hyruuyt gelden III Rynsgulden 's jaers op Lychmyssche synen broderen ende synen susteren, die Adriaen voerscreven vercregen heeft by Jannen synder huysvrouwen.

Item geeft hy Henricus voerscreven tot sinder scholen te hulpen XI mud rogge eens, die hem sculdich is Gyelis die Molder tot Buyel van den jaer XVc tien van Corsmisse tot Paesschen toe, als casteleyn van Craendonck. Ende noch geeft hy hem het vlachs (= vlas) dat gewassen was op die hoeve van Craendonck, dat my sculdich was Peter Meus ende Aert syn soen, waer sy die hoeve tegen my gepacht hadde als casteleyn van Craendonck, dat ic dat vals (= vlas) soe lyef hadde ende niet ontwerren en woude omme V Petersgulden.

V. DE FAMILIERELATIES VAN ROGIER VAN LEEFDAAL

door J. Lijten

Hoe Rogier van Leefdaal aan zijn voornaam kwam, heeft ons altijd geïntrigeerd; In de tijd van zijn geboorte was het immers al gebruikelijk, dat aan een kind een naam gegeven werd naar grootouders of andere familierelaties. De familierelaties uit die tijd zijn echter weinig duidelijk bij gebrek aan rechtstreekse bronnen. Uit toevallige vermeldingen in dikwijls zeer diverse bronnen kunnen deze relaties wel eens aan het licht komen, zij het soms slechts vermoedender wijze.

Intussen zijn enige zaken naar voren gekomen, waardoor meer zich komt op sommige familierelaties en tevens een verhelderende kijk ontstaat op enkele tot nu toe raadselachtige zaken.

Bij de beschrijving van Rogier van Leefdaal en zijn gezin bleef de naam van zijn moeder nog ongenoemd. t) Aangezien voorheen zijn vader en grootvader, die beide Lodewijk heetten, tot één persoon waren gemaakt door vele auteurs, was er geen reden om onderzoek te doen naar de echtgenote van de tweede Lodewijk van Leefdaal.

Het onderzoek van Dr. J.A. Coldewey, die van de bestudering van de geschiedenis der heren van Kuyc zijn levenswerk maakte, werd na zijn publicatie daarover nog voorgezet.²⁾ Voor hem werd uit vele overwegingen duidelijk, dat de vrouw van Lodewijk II van Leefdaal een dochter moest zijn van Rutger van Kuyc, heer van Herpen en ook meestal met die naam genoemd, en (Maria) van Diest, dochter van Arnold IV van Diest en Aleydis van Heymbach.³⁾ Dit gegeven brengt een oplossing voor velerlei raadsels.

Rogier van Leefdaal is zo genoemd naar zijn grootvader van moeders zijde, Rutger (= Rogier) van Herpen (van Kuyc), zoals deze eveneens weer genoemd was naar zijn grootvader van moeders zijde, Rutger van Merheym.⁴⁾

Rogier van Leefdaal was dus een achterneef van Jan van Amstel, wiens grootmoeder een zuster was van Rogiers grootvader.⁵⁾

Rogier was ook een achterneef van Otto van Kuyc, met wie hij lang samenwerkte in dienst van de hertog van Brabant.⁶⁾

Diens vader, Jan I van Kuyc, met wie Rogier eerst had samengewerkt als hertogelijk raadsman, was een neef van zijn moeder.⁷⁾

GOEDEREN VAN ROGIER IN ONSENOORT

Dat Rogier van Leefdaal goederen bezat in Onsenoort, blijkt pas achteraf in 1360 uit een akte, waarbij deken en kapittel van Oirschot door de schepenen beslag laten leggen op de goederen van Jan van Petershem in Oirschot.⁸⁾ Daar

de schepenakte van het beslag uitgaande naar de voorgeschiedenis terugverwijst en bovendien niet zo duidelijk geformuleerd is, zullen we de feiten in chronologische orde weergeven.

Rogier van Leefdaal had niet onbelangrijke bezittingen in Onsenoort (Hontsoert in de toenmalige schrijfwijze, in 772 Honsort)⁹⁾ Bij de realisering van het Sint-Joris-gasthuis in Oirschot, vermoedelijk krachtens testament van Rogier van Leefdaal, heeft zijn weduwe, Agnes van Kleef, uit deze bezittingen een rente toegewezen aan dit gasthuis met een kapitaalwaarde van 400 pond. Haar zoon, Jan van Leefdaal, opvolger van Rogier als heer van Oirschot van 1333 tot 1346, verkocht deze bezittingen en beloofde daarbij aan het Sint-Joris-gasthuis 400 pond te betalen tot aankoop van een gelijkwaardige rente. Deze toezegging was in 1360 nog steeds niet gerealiseerd. Er zijn wel redenen aan te wijzen voor dit lange uitstel.

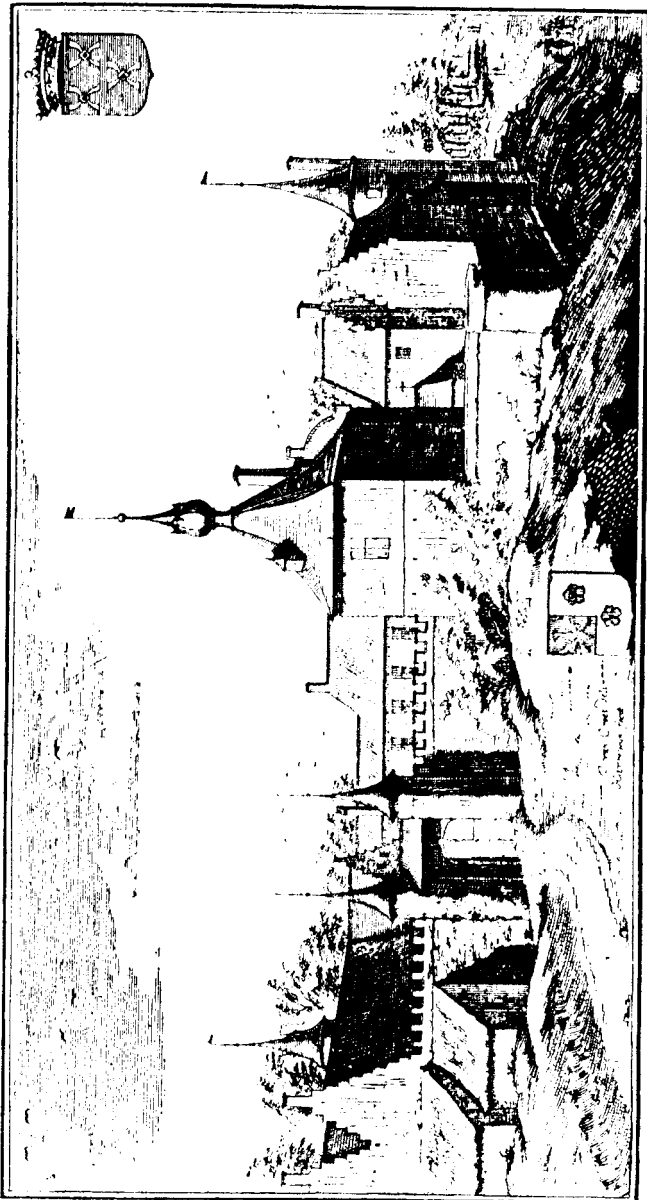
Jan van Leefdaal stierf op jeugdige leeftijd in 1346. Hij werd in Oirschot opgevolgd door zijn oudste zuster, Isabel, weduwe van Willem van Petershem, van 1346 tot 1353, die daarbij echter voor de voeten werd gelopen door haar intrigerende zuster, Margriet. Na de dood van Isabel werd ook haar zoon, Jan II van Petershem, in de opvolging gehinderd door de chicanes van tante Margriet.

Pas in 1358 kwam er definitief een einde aan de onderlinge moeilijkheden door een uitspraak van Dirk van Horne,¹⁰⁾ waarbij de heerlijke rechten van Oirschot werden toegewezen aan Jan van Petershem. Deze zat echter niet ruim in zijn financiën, zodat een eventuele aanmaning door het kapittel weinig uitwerking had en 'deken ende capittel van Oerscot ende die ghemeyne ghebuure van Oerscot' door de schepenen beslag lieten leggen op de goederen van Jan van Petershem in Oirschot, totdat diens schuld vereffend zou zijn.

De schepenen konden in elk geval de heerlijke rechten, die via de schepenbank aan de heer toekwamen, achterhouden, maar uit de algemene formulering zullen we moeten besluiten, dat zij ook beslag legden op de inkomsten uit de goederen, die particulier bezit waren van de heer. Zij toonden hiermee een grote zelfstandigheid tegenover hun (half)heer.

De vraag, hoe Rogier van Leefdaal aan deze bezittingen in Onsenoort kwam, is nu gemakkelijk te beantwoorden. Ofschoon Coldewey eerst Jan III van Kuyc uitdrukkelijk 'heer van Nieuwkuyc' noemt,¹¹⁾ is het waarschijnlijk, dat de heerlijkheid Onsenoort (naar de familie van Kuyc later Nieuwkuyc genoemd) aan de familie van Kuyc is aangekomen door het huwelijk van Hendrik II van Kuyc ca. 1160 met Sofia van Renen, erfdochter van Herpen, tegelijk met die heerlijkheid.¹²⁾

Bij de deling tussen Hendrik III van Kuyc en zijn broer, Rutger van Herpen, kleinzoons van Hendrik II, zal de heerlijkheid Onsenoort-Nieuwkuyc aan de hoofdtak van de familie van Kuyc zijn gekomen, terwijl de tak van Herpen er enkele bezittingen kreeg toegewezen, die via Rutgers dochter aan haar zoon, Rogier van Leefdaal, kwamen.

Het kasteel van Leefdaal, J. Le Roy, 1696.

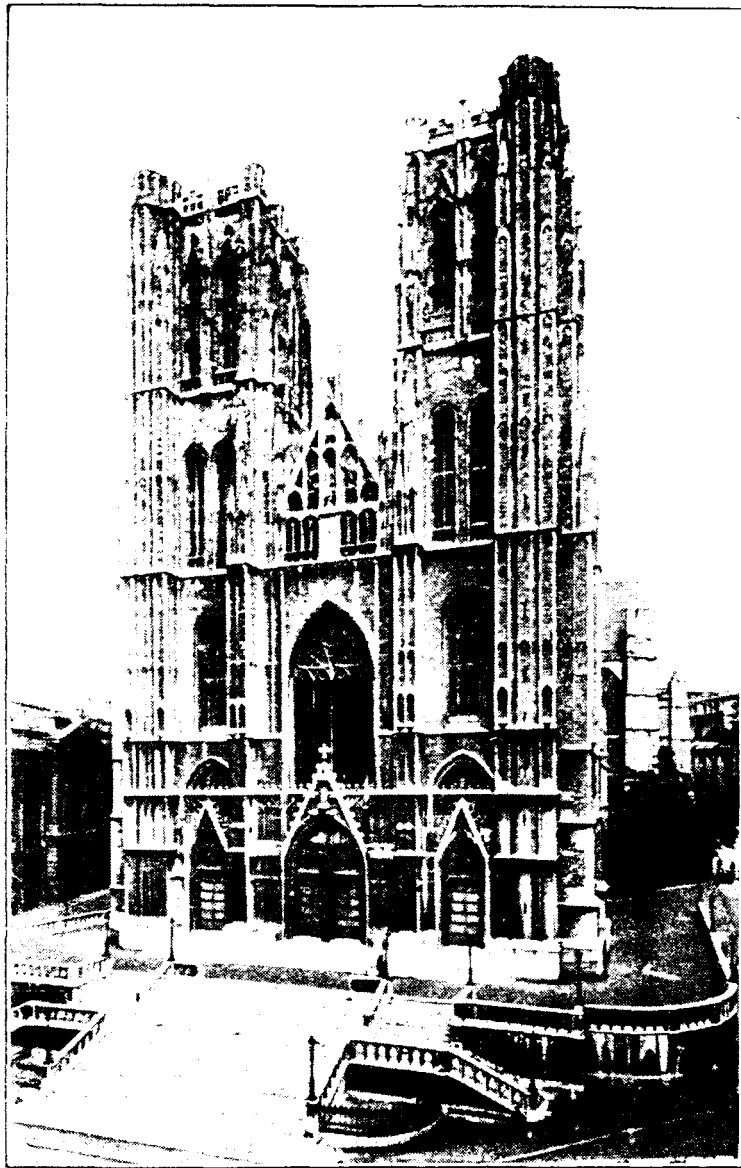
GOEDEREN VAN ROGIER IN HERPEN

Ook het bezit van goederen onder Herpen van Rogier van Leefdaal wordt pas achteraf duidelijk, zij het iets eerder dan betreffende Onsenoort. Dit bezit zal belangrijker geweest zijn dan in Onsenoort. Het lijkt zelfs waarschijnlijk, dat de opbrengst van het goederenbezit in Onsenoort vrijwel volledig ten goede kwam aan het Sint-Joris-gasthuis. Mogelijk heeft Agnes van Kleef de bedoeling gehad, dat de provisor van het Sint-Joris-gasthuis de goederen in Onsenoort helemaal zou beheren, dan had de familie er verder geen omkijken meer naar. Jan van Leefdaal, die niet ruim in zijn middelen zat,¹³⁾ dacht er echter anders over en maakte deze goederen te gelde.

In Herpen lag de situatie duidelijk anders. Vermoedelijk lagen de goederen, behorend aan de heren van Herpen, niet alleen in het dorp Herpen maar ook in de omliggende plaatsen en zal het Oirschotse Sint-Joris-gasthuis uit goederen gelegen onder Oss en behorend tot de erfgoederen der familie van Herpen relatief belangrijke inkomsten verkregen hebben bij de stichting.¹⁴⁾ Het leeuwenandeel van de Herpense goederen zal echter een inkomstenbron gebleven zijn voor de familie van Leefdaal. Zij lagen echter nogal ver weg, zodat het aanbevelenswaardig was om een beheerder ter plaatse in te schakelen. Vermoedelijk heeft reeds Rogier van Leefdaal dit beheer toevertrouwd aan zijn achterneef, Jan van Amstel, die zich na zijn definitieve verdrijving uit Amsterdam in 1304 in Maasland gevestigd had en in die omgeving meerdere zaken voor leden van de familie van Kuyc heeft behartigd.¹⁵⁾

Uit de arbitrale uitspraak door Otto van Kuyc d.d. 1344.05.05 kunnen we met vrij grote zekerheid de volgende gang van zaken afleiden. Rogier van Leefdaal zal het beheer van zijn goederen onder Herpen en omgeving hebben toevertrouwd aan zijn achterneef, Jan van Amstel, mogelijk zonder concrete afspraken te maken, waaruit geresulteerd kan zijn, dat Jan van Amstel deze goederen beheerde, alsof ze van hem waren, en een bepaald bedrag aan Rogier van Leefdaal afdroeg. Na de dood van Rogier zal dit beheer op dezelfde manier zijn doorgezet en ging Jan van Amstel zich gedragen, alsof hij de goederen tegen een bepaalde som in gebruik had. Daarover ontstond onenigheid en Jan van Amstel deed Jan van Leefdaal een proces aan, om de gegroeide situatie te bestendigen.¹⁶⁾ Voor welke instantie dit proces gevoerd is, wordt niet vermeld. Uiteindelijk hebben beide partijen zich neergelegd bij een uitspraak, die gedaan zou worden door Otto van Kuyc, familielid van beide partijen en als eerste raadsman van de hertog van Brabant een man met gezag.

Diens uitspraak komt hierop neer: de goederen zijn eigendom van Jan van Leefdaal, zoals ze dat van diens vader waren; de inkomsten ervan komen aan hem toe; de door Jan van Amstel voor het beheer gemaakte onkosten kunnen door hem gedeclareerd worden en zullen door Jan van Leefdaal worden vergoed; voor het gevoerde beheer zal Jan van Leefdaal aan Jan van Amstel 200 pond betalen,

Sint Goedelekerk te Brussel, waar Rogier van Leefdaal en zijn vrouw Agnes van Kleef zijn begraven.

waarvan 50 pond contant en de rest in twee termijnen: per 1 november 1344 en 2 februari 1345; deze twee termijnen hoeft Jan van Leefdaal pas te betalen, nadat Jan van Amstel de goederen weer aan hem heeft overgedragen of daarvoor althans borg gesteld heeft.¹⁷⁾

De uitspraak zal betrekking hebben op de periode dat Jan van Leefdaal eigenaar was, dus van 1333 tot 1344.

Hoe Rogier van Leefdaal aan de goederen in Herpen is gekomen, is nu ook geen vraag meer. Zij zullen als huwelijksgift zijn meegebracht door zijn moeder. Het lag geheel in de lijn, dat de tweede zoon uit het huwelijk de moederlijke goederen kreeg toebedeeld, omdat het vaderlijk erfdeel te Leefdaal en omgeving zoveel mogelijk als geheel diende toe te komen aan de oudste zoon, Arnold.

NOTEN

1. J. Lijten, 'Rogier van Leefdaal en zijn gezin', in *Campinia* jrg. 18 (1988), blz. 164-176.
2. Dr. J.A. Coldewey, *De heren van Kuyc 1096 - 1400*, Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, Tilburg 1981.
3. Volgens vriendelijke mededeling van Dr. J.A. Coldewey bereidt hij een publicatie voor over de genealogie van de heren van Herpen, waarin dit huwelijk duidelijk zal worden beargumenteerd.
4. Coldewey, *De heren van Kuyc*, blz. 229.
5. „—92 e.v.—
— 126 e.v.v.
6. J. Lijten, *Rogier van Leefdaal*, blz. 167.
7. Origineel: A.R.A. Brussel, Arch. Fam. v. Merode-Westerlo, nog ongenummerd: Oirschotse schepenakte d.d. 1360.06.07. Zie bijlage III.
8. L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch V, Sint-Michielsgestel 1876*, blz. 183.
9. In vidimus door de proost van Coudenberg te Brussel d.d. 1384.07.09: A.R.A. Brussel, Arch. Fam. v. Merode-Westerlo, nog ongenummerd. Zie bijlage II.
10. Coldewey, *De heren van Kuyc*, blz. 170.
11. „— 228.
12. Lijten, *Rogier van Leefdaal*, blz. 172.
13. Blijkens het Bosch' protocol van 1419, R.A. inv. nr. 1191, fol. 76^v, akte d.d. 1419.02.08 had het Sint-Joris-gasthuis van Oirschot de hoeve 'Buxhove' onder Oss indertijd in erfpacht gegeven aan Gerard van Amstel.
14. Onderzoek door Th. van Amstel, dat hopelijk binnen afzienbare tijd gepubliceerd wordt, toont aan, dat Jan van Amstel na de uiteindelijke mislukking van zijn terugkeer in Amsterdam (door Vondel aan zijn vader toegeschreven) zich heeft gevestigd in Maasland en daar naast zijn eigen bezittingen ook die van meerdere familieleden heeft beheerd.
15. 'daer hem die here van Aemstel in ghedinct hadde'; zie bijlage 1.
16. Zie bijlage I.
- 17.

BIJLAGE I

1344.05.05

H.S.Arch. Dsseldorf, Archiv Kleve-Mark, Urk. nr. 263a.

Wy, Otte, here van Kuyc, doen cont allen luden die desen brief selen sien ende hoeren lesen, dat wi van allen twiste die gheweest heeft tusschen heren Jhanne, heren van Aemstel van der enne siden ende heren Jhanne van Levedale, here van Perk e ende van Oerscot van der ander siden, riddren, tot den daghe toe van huden, die si ons gheloeft hebben, also die brieven spreken, die daerup ghemaect syn, onse segghen hebben gheseeght in deser manieren: dat si ende huerre beider hulpre allingliken versoent selen syn ende dat wi heren Jhanne van Levedale toesegghen alle erfnesse gheleghen in den lande van Herpen, daer hem die here van Aemstel in ghedinct hadde, met alle haeren toebehoeren ghelyc also heren Jhans vader van Levedale plach te hebben, ende met der vrucht die nu versceenen is, behaudelic den toelluden haers rechts, ende met den aenval) van der ghemeinten; voert is dat sake, dat die voergheseeghde here van Aemstel enegherhande commer ghemaect heeft up dat vorgheseeghde goet, dat sal hi vercleren ende vriën also verre als die commer van synre weghe toetomen is, eis't van scoude, van erfalten oft van andren saken; voert sal de voergheseeghde here Jhan van Levedale gheven den here van Aemstel voergheseeghd twee hondert pond payments, den scilt voer seven ende twintich scillinghe gherekent oft payment dat daer goet voer is; dies sal hi hem gheven vyftich pond ghereet ende d'ander ghelt sal hi hem gheven ende betalen d'ene helft tote Alreheileghenmisse naesttoecomende ende d'ander helft t'OnserVrouwenmisse als men keersen bernt - die men heit in Latine Purificatio - die naesttoecomende is, in alsulker voeghen, dat here Jhan van Levedale voergheseeghd sonder die vyftich pond die hi ghereet gheven sal, gheen ghelt meer sal betalen den vorseeghden here van Aemstel, totdat hi ofte sine kindre dat goet ghecleert hebben also hier voersproken is of dat hi hem daervoer goede weerburghen gheset hebbe; voert eis't dat enegherhande stoet of twist ghevelt van donkerheyte des segghens in eeneghen punten, dat sal staen altoes t'onser vercleernesse.

Ende omme dat wi willen, dat alle dese voergheseeghde dinghen wael ende vast ghehouden werden, heb(ben) wi desen brief met onsen seghel beseghelt in orconde daeraf.

Ghegheven in den jare Ons Heren dusent driehondert vier ende viertich up den vyften dach in den meye.

a) bedoeld zal zijn: aandeel in gebruik.

BIJLAGE II

1358 november 4

's-Hertogenbosch

In vidimus door de proost van Coudenberg te Brussel d.d. 1384 juli 9. A.R.A.Brussel, Archief der familie van Merode, charters zonder nummer. (Schaduwarchief Merode in Oirschot, I, 10/11.)

Jan van Petershem en Margriet van Leefdaal wijzen voor schepenen van 's-Hertogenbosch Dirck van Home aan als arbiter in hun zaak over het heerlijkheidsrecht van Oirschot en Hilvarenbeek. Dirck van Home spreekt uit, dat het heerlijkheidsrecht aan Jan van Petershem toekomt, maar dat deze aan Margriet van Leefdaal een lijfrente van 35 pond moet uitkeren.

Dominus Johannes dictus de Petersem miles atque borchgravius Bruxellensis ex una parte ac domina Margareta de Levedael conthoralis quondam domini Willelmi domini quondam de Craendonc militis ex altera parte cum suo tutore ad hoc ab ipsa domina Margareta electo et ei a iudice rite dato super omnibus et singulis litibus, actionibus, questionibus, contraversiis ac causis litigiosis quibuscunque inter dictas partes a quocunque tempore evoluto usque in presentem diem habitis seu motis scilicet occasione dominii et iurisdictionis tam alte quam basse villarum de Oerscot et de Beke compromiserunt ut debitores principales super se et bona sua omnia in nobilem virum discretum et honestum scilicet in dominum Theodericum de Hoerne dominum de Pereweys et de Cranenborch militem tamquam in eorum arbitrum arbitratorem seu amicabilem pacis compositorem ad hoc ab ipsis partibus electum, se ratum et firmum perpetuis temporibus sine aliqua contra (dictio) ne observatum, quidquid dictus dominus Theodericus tamquam arbiter inter dictas partes occasione dominii et iurisdictionis dictarum villarum dixerit sive pronuntiaverit.

Quo facto constitutus coram scabinis infrascriptis dictus dominus Theodericus tamquam arbiter arbitrator seu amicabilem pacis compositor, habita sua matura deliberatione super premissis, inter dictas partes occasione premissorum suum arbitrium sive dictum in modum qui sequitur pronuntiavit.

Primo videlicet penes veritatem et inquisitionem a dicto domino Theoderico super premissis investigatas ac inventas pronuntiavit dictus dominus Theodericus, quod dicta domina Margareta in dictis dominio et iurisdictione predictarum villarum nullum ius penitus habet nec habebit neque obtinebit.

Insuper pronuntiavit dictus dominus Theodericus, quod dictus dominus Johannes dictus de Petersem pro expensis et dampnis, quae dicta domina Margareta fecerat ac sustinuerat, atque pro arrastagiis eidem domfine Margarete deficientibus dabit et solvet eidem domine Margarete annuam et vitalem pensionem triginta quinque librarum monete pro tempore solutionis huiusmodi pensionis in Buschoducis ad bursam communiter currentis anno quolibet ad vitam eiusdem domfine Margarete et non ultra in festo nativitatis beati Johannis Baptiste ex decima eiusdem domini Johannis consistente in Oerscot predicto atque ex omnibus et singulis bonis ac redditibus eiusdem domini Johannis ubicunque locorum infra dictas duas villas consistentibus sive sitis.

Testes interfuerunt scabini in Buschoducis Gerardus dictus Vosse et Johannes de Tula. Datum in die beati Huberti episcopi anno Domini millesimo CCC^{MO} quinquagesimo octavo.

BIJLAGE III

1360 juni 7

Oirschot

Origineel: A.R.A.Brussel, Archief der familie van Merode, charters zonder nummer. (Schaduwarchief Merode in Oirschot,1,7.)

Deken en kapittel van Oirschot laten door schepenen beslag leggen op de goederen van Jan van Petershem, omdat Agnes van Kleef een cijns gevestigd had ten bate van het gasthuis van Oirschot op goederen, die door haar zoon Jan van Leefdaal verkocht waren met de belofte 400 pond te geven tot afkoop van die cijns. Het beslag zal duren totdat Jan van Petershem, rechtsoptvolger van Jan van Leefdaal, deze afkoopsom zal hebben betaald.

Wy Henric Brant, Jan van Blaerthem, Didderic van Overlaer ende Didderic Didderies Neven zoen was, schepen[en] in Oerscot tughen onder onsen ghemeynen zeghel des scheidoms van Oerscot, dat voer ons eersame liede deken ende capittel van Oerscot ende die ghemeyne ghebuure van Oerscot hebben doen rasteren ende besedten, also als recht is, alle alsulc goede als her Jan, ridder, here van Petersem heeft in die parochye van Oerscot voer vierhondert pont goeds ghels eens te betalen, daer dat ghashuus van Oerscot in ghebreec af is ende langhen tijt heeft gheweest, welc vierhondert pont voerscreven vrouwe Agnese, her Rogiirs beddeghenoetters was van Levedale, bewijst ende besedt hadde aen die ervenissen, die tot Hontsoert ghelegghen waren, die her Jan van Levedale haer zoen vercoft ende ghelovede den ghashuse voerscreven dit voersproken ghelt te gheven ende te betalen, des niet ghesciet en es, waerbi dat die deken ende capittel ende die ghemeyne ghebuure van Oerscot voerscreven hoer recht willen vorderen in deser saken tottertijt, dat hem ghenoech ghedaen es van der voerscreven payen tot hoers ghashuus behoef van Oerscot voerscreven.

Ghegheven in den jaere ons Heren doe men screef dusent driehondert ende tsestich opten sevenden dach van wedemaent.

Schependomszegel van Oirschot aan dubbele staart uithangend vrij gaaf.

VI. DRIE ZUSJES VAN DE SANDE

door G. van de Sande

In het midden van de vorige eeuw trouwden in Best de drie zussen Johanna Maria, Anna Maria en Antonia van de Sande elk met een Schepens. De echtgenoten waren geen directe familie van elkaar.

N.b. alle dopen, geboortes, huwelijken en overlijdens vonden plaats in Best, tenzij anders vermeld.

I. Henricus van de Sande.

ged. 14 dec. 1752, zoon van Antonius en Anna Maria Essens

overl. Oirschot 17 sept. 1820

geh. Oirschot 20 nov. 1774 met Joanna van Croonenburg (d.v. Adrianus en Henrica Schepens), ged. Oirschot 15 okt. 1750, overl. Oirschot 28 maart 1835.

kinderen (allen gedoopt te Oirschot):

1. Anna Maria, ged. 1 maart 1776, begr. Oirschot 31 okt. 1780
2. Antonia, ged. 29 okt. 1777, begr. Oirschot 22 sept. 1781
3. Adrianus, ged. 14 mei 1780, begr. Oirschot 10 nov. 1792
4. Antonius, ged. 18 febr. 1782, overl. 27 okt. 1831, geh. 20 febr. 1814 met Henrica Mercx
5. Johannes, ged. 28 febr. 1784, begr. 9 aug. 1797
6. Adriana, ged. 23 juni 1785, begr. 1810, ongeh.
7. Jan Frans, ged. 31 aug. 1787 (zie II)
8. Johanna, ged. 7 jan. 1791, overl. 20 febr. 1870, ongeh.

II. Jan Frans van de Sande.

ged. 31 aug. 1787

overl. 13 juni 1864

geh. 16 april 1815 met Johanna Maria Roche, ged. 4 febr. 1795 (dochter van Johannes en Cornelia van de Vleuten), overl. 18 aug. 1889

kinderen:

1. Johanna, geb. 22 maart 1816, overl. 27 nov. 1816
2. **Johanna Maria**, geb. 21 febr. 1818, overl. 1 jan. 1897, geh. 24 april 1842 met **Arnoldus Schepens** (zie verder Tak A)
3. Henricus, geb. 5 maart 1821, overl. 30 juli 1876, geh. Boxtel 7 mei 1853 met Helena van Haaren
4. Joanna, geb. 3 juli 1823, kloosterzuster
5. **Anna Maria**, geb. 26 mei 1826, overl. 19 okt. 1902, geh. 13 juni 1852 met **Leonardus Schepens** (zie verder Tak B)

6. Cornelis, geb. 24 juli 1829, overl. 9 nov. 1836
7. Odulphus, geb. 19 nov. 1832, overl. 20 aug. 1906, geh. 4 maart 1867 met Maria van Eekerschoot
8. Antonia, geb. 6 febr. 1836, overl. 6 april 1916, geh. 3 juni 1867 met Leonardus Schepens (zie verder Tak C)
9. Cornelia, geb. 23 maart 1839, overl. 4 maart 1840

Van hier gaan we over op de 3 takken Schepens-van de Sande.

Tak A

1. Arnoldus Schepens
zoon van Leonardus en Johanna Maria van de Sande
geb. 10 okt. 1813
overl. 25 juni 1880
geh. 24 april 1842 met Johanna Maria van de Sande
kinderen:
 - 1.1 Joanna, geb. 21 mei 1843
 - 1.2 Leonardus, geb. 1 febr. 1845, overl. 12 maart 1930, ongeh.
 - 1.3 Jan Frans, geb. 15 okt. 1847, overl. 2 juni 1917, geh. St. Oedenrode 27 juni 1884 met Elizabeth Hurcx (d.v. Henricus en Johanna Maria van Oirschot), geb. St. Oedenrode 8 maart 1854, overl. 19 nov. 1915
kinderen:
 - 1.3.1 Arnolda, geb. 7 april 1885, kloosterzuster
 - 1.3.2 Johanna, geb. 29 nov. 1886, overl. 25 maart 1953, geh. 16 okt. 1923 met Antonius van de Sande (z.v. Martinus en Helena van Eerfoort), geb. 17 maart 1882, overl. 25 jan. 1979
kinderen:
 - 1.3.2.1 Helena, geb. 25 nov. 1923
 - 1.3.2.2 Franciscus, geb. 19 april 1926
 - 1.3.2.3 Martinus, geb. 24 sept. 1930
 - 1.3.3 Maria, geb. 23 juni 1888, kloosterzuster
 - 1.3.4 Johannes, geb. 12 dec. 1890, overl. 14 maart 1981, geh. 10 juli 1918 met Josefina Schepens (d.v. Johannes en Johanna van de Boom) geb. 12 okt. 1890, overl. 5 okt. 1967
 - 1.3.5 Cornelis, geb. 17 mei 1893, overl. 17 febr. 1975, geh. 3 juli 1919 met Catherina van Abelen (d.v. Antonius en Johanna van Arkel), geb. Woensel 17 febr. 1894, overl. 20 febr. 1960
kinderen:
 - 1.3.5.1 Franciscus Antonius, geb. 3 mei 1920, priester
 - 1.3.5.2 Antonius Odulphus, geb. 9 juli 1921, geh. 23 febr. 1954 met Johanna van de Sande (d.v. Marinus en Antonet van de Meulegraaf), geb. 25 sept. 1928

- 1.3.5.3 Elizabeth, geb. 12 nov. 1922, overl. 27 juni 1924
- 1.3.5.4 Johanna Josephina, geb. 24 maart 1924, geh. 12 okt. 1955 met Johannes Raaymakers (z.v. Johannes en Maria Kemps), geb. 26 dec. 1924
- 1.3.5.5 Elizabeth Maria, geb. 31 mei 1925, geh. 29 juni 1961 met Jacobus Kromwijk (z.v. Johan en Maria van Rossum)
- 1.3.5.6 Arnolda Maria, geb. 8 okt. 1926, geh. 20 aug. 1952 met Johan van de Laar (z.v. Godefridus en Antonia van Melsfoort), geb. St. Oedenrode
- 1.3.5.7 Johannes Josephus, geb. 19 april 1928, priester
- 1.3.5.8 Martinus Theo, geb. 1 sept. 1929
- 1.3.5.9 Maria Adriana, geb. 11 jan. 1931
- 1.3.5.10 Theo Leo, geb. 24 jan. 1932
- 1.3.5.11 Henricus Willem, geb. 8 juni 1933
- 1.3.5.12 Walther Joseph, geb. 2 maart 1935
- 1.3.5.13 Maria Bernadette, geb. 23 juli 1936, geh. 1963 met Albertus van de Ven (z.v. Henricus en Maria Schepens), geb. 22 juni 1933
- 1.3.5.14 Catharina Cornelia, geb. 27 aug. 1940
- 1.3.6 Marinus, geb. 17 okt. 1895, overl. Oirschot 22 okt. 1982, geh. Oirschot 14 sept. 1922 met Maria Smits (d.v. Adriaan en Hendrika van Hamsvoort), geb. Oirschot 8 okt. 1893, overl. Oirschot 13 maart 1969
- 1.3.7 Lambertus, geb. 12 nov. 1898, overl. 29 jan. 1982, geh. 25 mei 1923 met Wilhelmina Roche (d.v. Adrianus en Johanna van Liempt), geb. 9 okt. 1899
kinderen:
 - 1.3.7.1 Franciscus, geb. 6 aug. 1924, geh. 27 sept. 1958 met Adriana Hazenberg (d.v. Adrianus en Johannes Schellekens), geb. 30 maart 1929
 - 1.3.7.2 Johanna, geb. 1 maart 1926, geh. 17 mei 1950 met Theo van de Velden (z.v. Arnoldus en Godefrida Dekkers), geb. 9 april 1923, overl. 5 juni 1988
 - 1.3.7.3 Elizabeth, geb. 19 juli 1927, geh. 16 jan. 1957 met Marinus van der Velden (z.v. Johannes en Johanna van de Hurk), geb. 24 aug. 1924, overl. 22 jan. 1985
 - 1.3.7.4 Adriana, geb. 11 dec. 1928, overl. 3 maart 1929
 - 1.3.7.5 Maria, geb. 11 dec. 1928, overl. 5 maart 1929
 - 1.3.7.6 Adriana, geb. 22 dec. 1929, overl. 10 mei 1930
 - 1.3.7.7 Adriana Maria, geb. 26 jan. 1931, geh. met Cornelius van der Velden (z.v. Arnoldus en Godefrida Dekkers), geb. 19 april 1928

1.3.7.8 Arnoldus, geb. 21 febr. 1938

1.3.7.9 Maria, geb. 15 juni 1940

1.4 Maria, geb. 14 april 1850

1.5 Martinus, geb. 16 april 1852

1.6 Cornelia, 12 febr. 1855

1.7 Johannes, geb. 20 april 1857, oven. 9 mei 1892, ongeh.

1.8 Johanna Maria, geb. 23 maart 1860, overl. 27 okt. 1888

Tak B

1. Leonardus Schepens
zoon van Willem en Helena Essens
geb. 21 jan. 1812, overl. 22 febr. 1871, geh. 19 juni 1852 met **Anna Maria van de Sande**
kinderen:
 - 1.1 Helena, geb. 15 sept. 1853, geh. 11 jan. 1881 met Theodorus van Veghel (z.v. Leendert en Johanna Liebrechts), geb. Vessem 17 jan. 1842
 - 1.2 Maria, geb. 22 okt. 1854, geh. 11 mei 1885 met Johannes Louwers (z.v. Wouter en Cornelia Blankers), geb. Oirschot 9 jan. 1854, oven. 24 dec. 1919
 - 1.3 Wilhelmina, geb. 23 jan. 1857, oven. 10 okt. 1857
 - 1.4 Wilhelmina, geb. 8 dec. 1858, geh. 17 mei 1888 met Peter van Rooy (z.v. Adrianus en Wilhelmina Schoenmakers), geb. 30 april 1854
 - 1.5 Francisca, geb. 13 febr. 1861, geh. 8 juni 1891 met Lambert van Oirschot
 - 1.6 Cornelia, geb. 1 okt. 1862, geh. 16 febr. 1895 met Peter van de Sande (z.v. Egidius en Maria Catharina der Kinderen), geb. 31 okt. 1851, overl. 19 april 1926
kinderen:
 - 1.6.1 Everdina, geb. 7 juli 1896
 - 1.6.2 Leonardus, geb. 22 maart 1899
 - 1.6.3 Cornelus, geb. 14 maart 1902
 - 1.6.4 Maria, geb. 27 juli 1904
 - 1.7 Wilhelmus, geb. 23 sept. 1864 (levenloos)
 - 1.8 Jan Frans, geb. 13 maart 1868, overl. 's-Hertogenbosch 26 mei 1918, geh. 14 mei 1898 met Johanna Brands (d.v. Lambert en Johanna Huijbers), geb. Woensel 21 febr. 1869, overl. 23 sept. 1941
kinderen:
 - 1.8.1 Leonard Joseph, geb. 30 maart 1899, geh. Veldhoven 3 april 1945 met Antonet Bogaarts, geb. Oerle 26 mei 1902 (d.v. Johannes en Maria Smolders)
 - 1.8.2 Anna Maria, geb. 12 okt. 1900, geh. 17 febr. 1930 met Henricus van Oers (z.v. Albertus en Wilma van den Berendonk)

1.8.3 Martinus, geb. 30 maart 1902, overl. 6 april 1902

1.8.4 Marinus, geb. 14 dec. 1903, geh. Liempde 16 okt. 1956 met Johanna van der Meyen, geb. Liempde 2 dec. 1907

1.8.5 Huberta, geb. 29 jan. 1905, geh. 15 juni 1932 met Martinus van de Biggelaar (z.v. Cornelis en Barbara van Laarhoven), geb. 21 nov. 1904, overl. 19 juni 1978

1.8.6 Willem, geb. 3 mei 1906, oven. 7 dec. 1907

1.8.7 Helena, geb. 18 dec. 1907, overl. 3 mei 1980, geh. 9 nov. 1938 met Theodorus van Berendonk (z.v. Henricus en Johanna Le-gius), geb. Oirschot 2 febr. 1904
kinderen:

1.8.7.1 Henricus, geb. 29 juni 1940

1.8.7.2 Franciscus, geb. 17 sept. 1941

1.8.7.3 Johannes, geb. 5 juli 1943

1.8.7.4 Willem, geb. 20 maart 1945

1.8.7.5 Theo, geb. 17 juni 1946

1.8.7.6 Johanna Maria, geb. 17 sept. 1948

1.8.8 Wilhelmina, geb. 19 jan. 1909, geh. 7 mei 1941 met Henricus Schoonus (z.v. Johannes en Anna van Beljouw), geb. Boxtel

1.8.9 Lambertus, geb. 28 juni 1910, overl. 16 jan. 1985, ongeh.

1.8.10 Willem Lourentius, geb. 13 okt. 1912, overl. 21 sept. 1987, geh. Boxtel Johanna Schoonus (d.v. Johannes en Anna van Beljouw), geb. Boxtel

Tak C

1. Leonardus Schepens
zoon van Johannes en Gijsberdina Essens
geb. 27 jan. 1841
overl. 12 april 1907
geh. 3 juni 1867 met **Antonia van de Sande**
kinderen:
 - 1.1 Leonardus, geb. 25 sept. 1869, overl. 22 febr. 1871
 - 1.2 Johannes, geb. 3 dec. 1871, oven. 16 jan. 1925, geh. met Wilhelmina van Rooy
 - 1.3 Jan Frans, geb. 17 aug. 1874, geh. 22 mei 1906 met Maria Catharina van de Sande (d.v. Martinus en Helena van Erffoort), geb. 3 sept. 1883, overl. 4 febr. 1977
kinderen:
 - 1.3.1 Leonardus, geb. 26 april 1907, overl. 26 maart 1985, geh. 26 juni 1940 met Johanna Scheepens (d.v. Willem en Helena Kemps), geb. 5 jan. 1905, oven. 17 aug. 1983
kinderen:

- 1.3.1.1 Helena, geb. 15 april 1941, geh. 29 febr. 1968 met Willem van Esch (z.v. Martinus en Joanna Blankers), geb. Oirschot 24 aug. 1940
- 1.3.1.2 Franciscus, geb. 5 juli 1942
- 1.3.1.3 Willem, geb. 18 jan. 1944, geh. met Maria den Hollander (d.v. Christianus en Bernadine van Tien)
- 1.3.1.4 Martinus, geb. 5 jan. 1945
- 1.3.1.5 Leonardus
- 1.3.1.6 Johannes, geb.
- 1.3.2 Martinus Christianus, geb. 6 april 1908, oven. 24 juni 1908
- 1.3.3 Marinus, geb. 2 maart 1909, overl. 1 april 1976, geh. 27 mei 1952 met Henrica Latijnhouwers (d.v. Johan en Gijsbertha van Rooy), geb. 30 aug. 1921
- 1.3.4 Anthonia, geb. 28 maart 1910
- 1.3.5 Helena, geb. 13 maart 1911, oven. 27 dec. 1954, geh. 11 mei 1943 met Franciscus van de Ven (z.v. Martinus en Maria Veraa), geb. 4 april 1912
- 1.3.6 Wilhelmina, geb. 6 juli 1912, geh. met Marinus van de Ven
- 1.3.7 Anna Maria, geb. 2 okt. 1913, overl. 13 okt. 1913
- 1.3.8 Christianus Gerardus, geb. 6 okt. 1914, geh. 28 sept. 1955 met Maria Seutens (d.v. Wouter en Anna de Bresser), geb. 7 maart 1929, overl. 18 febr. 1971
- 1.3.9 Gijsbert Lambert, geb. 20 maart 1916, ongeh.
- 1.3.10 Anna, geb. 29 sept. 1918, overl. 30 sept. 1918
- 1.3.11 Anna, geb. 30 okt. 1920, geh. I. 28 mei 1947 met Marinus Schepens (z.v. Antonius en Maria van der Vleuten), geh. II. 24 april 1951 met Adrianus van Brunschot (z.v. Jan en Maria Spanjers)
- 1.4 Petrus Gijsbertus, geb. 29 juni 1877